

คู่มือสร้างสุข

บทเรียนการจัดการปัญหาการพนันหาย
โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

คชณิน สุวิชา
ชลธิดา บัวหา

คู่มือสร้างสุข

บทเรียนการจัดการปัญหาการพนันหาย
โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

คชณิณ สุวิชา
ชลธิดา บัวหา

คู่มือสร้างสุข

บทเรียนการจัดการปัญหาการพนันหอยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ผู้เขียน คชณิณ สุวิชา และ ชลธิดา บัวหา

เจ้าของ ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน
ห้อง 518 คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330
โทรศัพท์/โทรสาร 02-218-6299
e-mail: thaicgs@gmail.com

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

สืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ www.gamblingstudy-th.org

แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับโครงการได้ที่ www.facebook.com/gamblingstudy

คำนำ

ปัญหาการพนัน เป็นสิ่งที่ฝังรากลึกในสังคมไทยมายาวนาน การจัดการปัญหาการพนันจึงไม่สามารถทำให้เสร็จในระยะเวลาอันสั้นหรืออาศัยบุคคลเพียงคนเดียว กลุ่มเดียว ในการจัดการปัญหาดังกล่าวได้ ดังนั้นการมีส่วนร่วมของคนในสังคมจึงเป็นทั้งแนวคิดและเครื่องมือที่สำคัญที่จะนำไปสู่การแสวงหาทางออกที่เหมาะสมสำหรับการจัดการปัญหาการพนันในสังคมได้

งานเขียนเล่มนี้เป็นงานเขียนที่ถอดเนื้อความส่วนหนึ่งมาจากรายงานการวิจัยเรื่อง การจัดการปัญหาการพนันในชุมชนโดยธรรมนุญสุภาพตำบล: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลหนองหิน อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาการพนันในชุมชน สิ่งที่น่าเสนอในงานเขียนเล่มนี้ถือเป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับการจัดการปัญหาการพนันในชุมชน โดยเนื้อหาทั้งหมด 6 บท คือ บทที่ 1 เกริ่นนำ เป็นการทำความรู้จักธรรมนุญสุภาพตำบล บทที่ 2 หนองหินบ้านเฮา เนื้อหาในบทนี้จะกล่าวถึงพื้นที่ตำบลหนองหิน และการก่อเกิดธรรมนุญสุภาพตำบลในฐานะเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนงานสุขภาวะในท้องถิ่น บทที่ 3 จากงานเศร้าสู่งานสานพลัง บทเรียนการจัดการ “อบายมุข” ในงานศพของชุมชน ส่วนบทที่ 4 หวย ลอตเตอรี่ ความหวังหรือความเสี่ยง และบทที่ 5 สือพลังชุมชน เครื่องมือรณรงค์หยุดเล่นพนัน “หวย ลอตเตอรี่” ในชุมชน เป็นการนำเสนอกระบวนการพัฒนารูปแบบการจัดการปัญหาการเล่นพนันหวยและลอตเตอรี่ในชุมชน สุดท้ายบทที่ 6 บทสรุป

อย่างไรก็ตาม งานเขียนชิ้นนี้มีได้เป็นงานเขียนที่สมบูรณ์แบบ แต่เป็นงานที่ผู้เขียนมีความตั้งใจนำเสนอทางเลือกในการจัดการปัญหาการเล่นพนันในชุมชน สำหรับผู้ที่สนใจได้ศึกษาและเรียนรู้ หากมีข้อบกพร่องประการใดผู้เขียนขออภัยไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

คชฉิน สุวิชา และ ชลธิดา บัวหา

สิงหาคม 2563

สารบัญ

บทที่ 1	เกริ่นนำ	6
1.1	รู้จักกับธรรมนูญสุขภาพตำบล	7
1.2	ธรรมนูญสุขภาพคืออะไร	7
1.3	สังคมไทยกับธรรมนูญสุขภาพ	8
บทที่ 2	หนองหินบ้านเฮา	10
2.1	รู้จักตำบลหนองหิน	11
2.2	ธรรมนูญประชาชนคนตำบลหนองหิน	11
	• แรกเริ่มธรรมนูญประชาชนคนตำบลหนองหิน	11
	• ก้าว่างธรรมนูญประชาชนคนตำบลหนองหิน	14
	• ดอก ผล ธรรมนูญสุขภาพประชาชนคนตำบลหนองหิน	21
บทที่ 3	จากงานเสรีฯ สู่ งานสานพลัง บทเรียนการจัดการ “อบายมุข” ในงานศพของชุมชน	26
3.1	ย้อนภาพอดีต ยุค “อบายมุข” ครองบ้าน	27
3.2	จุดเริ่มต้นของมาตรการ งานศพ งานเสรีฯ ปลอดเหล้า ปลอดการพนัน	28
3.3	ขั้นตอนการจัดการงานศพ งานเสรีฯ ปลอดเหล้า ปลอดการพนัน	31
3.4	ผลจากการขับเคลื่อนการจัดการ งานศพ งานเสรีฯ ปลอดเหล้า ปลอดการพนัน	38
3.5	หนองหินจัดการได้ บทเรียนความสำเร็จ งานศพ งานเสรีฯ ปลอดเหล้า ปลอดการพนัน	41

บทที่ 4	หอย ลอตเตอรี่ ความหวังหรือความเสี่ยง	46
4.1	ตั้งวงโสปัญหา “หอย ลอตเตอรี่” ในชุมชน	47
4.2	การเก็บข้อมูลเพื่อสร้างการเรียนรู้ปัญหา “หอย ลอตเตอรี่”	51
	• การทำความเข้าใจเครื่องมือแบบสอบถามก่อนลงเก็บข้อมูล	53
	• การลงพื้นที่เก็บข้อมูล	54
	• การวิเคราะห์ข้อมูล	56
	• สิ่งที่ได้จากการเก็บข้อมูล	56
บทที่ 5	พลังสื่อชุมชน เครื่องมือในการรณรงค์หยุดเล่นพนัน “หอย ลอตเตอรี่” ในชุมชน	70
5.1	ช่วยกันคิด ชวนกันทำสื่อ	71
5.2	ลงมือทำสื่อ	73
	• เดินหน้าสร้างป้ายประชาสัมพันธ์	73
	• สปอร์ตเสียงตามสาย การกระจายข้อมูลสกัดพนัน	75
5.3	เสียงสะท้อนจากชุมชน	78
บทที่ 6	บทสรุป	82
6.1	ธรรมนูญสุขภาพตำบลกับบทเรียนการจัดการปัญหาการพนัน ในงานศพเทศบาลตำบลหนองหิน	83
6.2	การจัดการปัญหาการเล่นพนันหอยใต้ดินและสลากกินแบ่งรัฐบาล โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน	85

บทที่

1

เกริ่นนำ

1.1 รู้จักกับธรรมนูญสุขภาพตำบล

ธรรมนูญสุขภาพตำบล เป็นผลพวงของธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2552 ที่เกิดจาก พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 มาตรา 25 ซึ่งได้กำหนดให้คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (คสช.) มีหน้าที่จัดทำธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ เพื่อเป็นกรอบและแนวทางในการกำหนดนโยบายยุทธศาสตร์ และการดำเนินงานด้านสุขภาพของประเทศที่ครอบคลุมองค์ประกอบของสุขภาพทั้งระบบ โดยมีกระบวนการที่เน้นเรื่องการทำงานด้านวิชาการและการสร้างการมีส่วนร่วมในสังคมทุกภาคส่วน ซึ่งในเวลาต่อมาได้มีการนำแนวคิดของธรรมนูญสุขภาพแห่งชาตินี้ ไปส่งเสริมให้เกิดการจัดทำธรรมนูญสุขภาพระดับพื้นที่ เพื่อกำหนดกรอบนโยบายการพัฒนาสุขภาพในระดับชุมชน ตามบริบทและความต้องการของชุมชนอย่างมีส่วนร่วม โดยชุมชนเพื่อชุมชน (รัตนศิริ ศิระพานิชย์กุล, 2556)

1.2 ธรรมนูญสุขภาพคืออะไร

ที่ผ่านมาได้มีการนิยามความหมายธรรมนูญสุขภาพไว้ดังนี้

ธรรมนูญสุขภาพ คือ กฎหมายแม่บทที่ทุกฝ่ายใช้อ้างอิงเพื่อขับเคลื่อนไปสู่ระบบสุขภาพที่พึงประสงค์ กำหนดทิศทาง ปรัชญา หลักการ เครื่องมือ กลไก มาตรการ และเงื่อนไขสำคัญของระบบสุขภาพการยกย่องต้องเคลื่อนเข้าสู่การสร้างสุขภาวะ โดยมีกระบวนการถักทอสังคมร่วมกัน และเน้นการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2552)

ธรรมนูญสุขภาพตำบล คือ ข้อตกลงร่วมกันของคนในตำบล ที่อยากเห็น อยากเป็น อยากมี เพื่อนำไปสู่การมีสุขภาพ (สุขภาวะ) ที่ดี ทั้งทางกาย ทางใจ ทางปัญญา และทางสังคม (ปรีดา เต๋ออารักษ์ และ วันรพี สมณช้างเผือก, 2559)

หากพิจารณาความหมายธรรมนูญสุขภาพจากข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าธรรมนูญสุขภาพเป็นเสมือนเครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยยกระดับและเพิ่มประสิทธิภาพให้กับการพัฒนาสุขภาวะ

ของประชาชนได้ อันเนื่องมาจากธรรมนูญสุขภาพเกิดจากการที่คนในชุมชนร่วมคิด ร่วมทำขึ้น เพื่อใช้เป็นกรอบกติกา ข้อตกลง หรือแนวทางการพัฒนาสุขภาวะ ลดปัญหาในชุมชน สามารถช่วยให้คนในชุมชนมีโอกาสได้ใช้ชีวิตอย่าง “อยู่เย็น เป็นสุข” กันถ้วนหน้าอีกด้วย

1.3 สังคมไทยกับธรรมนูญสุขภาพ

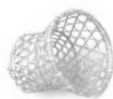
ประเทศไทยได้มีการนำแนวคิดธรรมนูญสุขภาพตำบลไปใช้อย่างเป็นรูปธรรมครั้งแรกที่ตำบลชะแล อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา โดยในช่วงปลายปี พ.ศ. 2551 นายขุนทอง บุญประวิตร นายกองค์การบริหารส่วนตำบลชะแล อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ในสมัยนั้น ได้ถูกเชิญชวนให้มีการจัดทำธรรมนูญสุขภาพฉบับแรกของประเทศไทย จนทั้งมีการจัดทำและประกาศใช้ในวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2552 และหลังจากนั้นเป็นต้นมาธรรมนูญสุขภาพตำบลก็ได้เริ่มเป็นที่รู้จักและเริ่มเป็นที่สนใจแก่ชุมชนท้องถิ่นในหลากหลายพื้นที่ทั่วประเทศ

จากจุดเริ่มต้นในการจัดทำธรรมนูญสุขภาพตำบลชะแล ในปี พ.ศ. 2551 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน (เดือนมกราคม 2563) พบว่า แนวคิดของธรรมนูญสุขภาพได้มีการขยายตัวไปยังพื้นที่ตำบลและอำเภอต่าง ๆ ทั่วทุกภาคในประเทศไทยกว่า 600 แห่ง และจะยังคงมีการขยายตัวออกไปเรื่อย ๆ ขณะที่พื้นที่ที่มีการจัดทำและประกาศใช้ธรรมนูญสุขภาพไปแล้ว ปัจจุบันยังคงมีการขับเคลื่อนเพื่อสร้างสุขภาวะให้กับประชาชนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังมีการปรับปรุงและพัฒนาธรรมนูญสุขภาพเป็นระยะ ๆ ตามข้อตกลงของแต่ละพื้นที่ เพื่อปรับแก้และเพิ่มเติมให้ธรรมนูญสุขภาพมีความทันสมัย และมีเนื้อหาที่ตรงใจผู้คนในชุมชนให้มากที่สุด

หัวใจสำคัญประการหนึ่งของธรรมนูญสุขภาพตำบล คือ การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ซึ่งเป็นแนวความคิดเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่น โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้ปกครองกันเอง สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างอิสระ (นันทวัฒน์ บรมานันท์, 2552) ซึ่งหลักสำคัญของการกระจายอำนาจ คือ การให้ประชาชนในท้องถิ่นนั้นได้มีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง อันถือ

เป็นรากฐานสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และการกระจายอำนาจก็มีความสำคัญในการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมากด้วย (ลิขิต ชีรเวคิน, 2535)

ดังนั้น การก่อร่างสร้างธรรมนูญสุขภาพตำบล จึงเป็นกระบวนการหนึ่งของการกระจายอำนาจสู่ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีขั้นตอนและกระบวนการ คือ เริ่มต้นจากการศึกษาแนวคิดและวิธีการจัดทำธรรมนูญสุขภาพจากพื้นที่ต้นแบบ จากนั้นเจ้าภาพในพื้นที่ เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน ก็จะมีการแต่งตั้งคณะทำงานจากหลายภาคส่วนในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็น ภาครัฐ ภาคประชาชน และภาควิชาการ เพื่อเข้าไปดูแลรับผิดชอบงานในแต่ละฝ่าย เช่น ฝ่ายยกร่างธรรมนูญสุขภาพ ฝ่ายรับฟังความคิดเห็น ฝ่ายประชาสัมพันธ์ และฝ่ายประเมินผล ก่อนที่จะมีการจัดทำเวทีสร้างการเรียนรู้ให้กับประชาชนในชุมชน เพื่อให้ประชาชนได้คิดวิเคราะห์สถานะสุขภาวะในชุมชนร่วมกัน และเพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ว่าประชาชนต้องการอะไร ก่อนที่จะนำความคิดเห็นเหล่านั้นมาร่างธรรมนูญสุขภาพ จนกระทั่งได้ร่างธรรมนูญสุขภาพฉบับแรก จากนั้นคณะทำงานก็จะนำร่างธรรมนูญสุขภาพฉบับนั้น มารับฟังความคิดเห็นจากประชาชนอีกครั้ง เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งในขั้นตอนนี้อาจจะมีการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นและปรับแก้ร่างธรรมนูญสุขภาพอีกหลายครั้ง ขึ้นอยู่กับบริบทและสถานการณ์ของแต่ละพื้นที่ เพื่อให้ได้ร่างธรรมนูญสุขภาพที่มีเนื้อหาสมบูรณ์ที่สุดและเป็นที่ยอมรับของประชาชนมากที่สุด ก่อนที่จะมีการนำร่างธรรมนูญสุขภาพฉบับนั้นมาประกาศใช้อย่างเป็นทางการ เพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนงานสร้างเสริมสุขภาวะในชุมชนอย่างจริงจังต่อไป (รัตนศิริ ศิระพานิชกุล, 2556)

บทที่

2

หนองหินบ้านเฮา

2.1 รู้จักตำบลหนองหิน

เทศบาลตำบลหนองหิน อยู่ห่างจากอำเภอเมืองสรวงไปทางทิศตะวันออกประมาณ 13 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดร้อยเอ็ด 26 กิโลเมตร มีหมู่บ้านที่อยู่ในเขตการปกครองทั้งหมด 10 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 4,612 คน 1,153 ครัวเรือน คนส่วนใหญ่ในตำบลสืบสายตระกูลมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย ประชากรในพื้นที่ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพหลักคือ การทำนา และมีอาชีพเสริม เช่น เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย ทอผ้า จักสาน เป็นต้น

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันชาวเทศบาลตำบลหนองหินจะนับถือศาสนาพุทธ มีวัดเป็นศูนย์กลางสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม เป็นศูนย์กลางของชาวบ้านในการทำกิจกรรมในชุมชน การมาพบปะพูดคุย และเป็นสถานที่ในการร่วมแรงร่วมใจกันจัดงานพิธีกรรม บุญประเพณีต่าง ๆ ของชาวบ้านมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งพิธีกรรมและประเพณีของชาวตำบลหนองหินนั้นพบว่า ชาวบ้านในแต่ละชุมชนยังมีพิธีกรรมประเพณีทุก ๆ เดือนในรอบปี ซึ่งชาวอีสานจะเรียกประเพณีในรอบปีนี้ว่า “ฮีตสิบสอง”

นอกจากจะนับถือศาสนาพุทธแล้ว ยังนับถือผีบรรพบุรุษหรือผีปู่ตาที่เป็นความเชื่อดั้งเดิมของชาวเทศบาลตำบลหนองหินและชาวอีสานโดยส่วนใหญ่ โดยเชื่อว่าผีปู่ตาจะคอยให้ความคุ้มครองให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุข ไม่ว่าจะเป็นคนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านหรือชาวบ้านที่ออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน อีกทั้งยังป้องกันภัยร้ายทั้งปวงที่จะเกิดขึ้นในชุมชนอีกด้วย

2.2 ธรรมนูญประชาชนคนตำบลหนองหิน

2.2.1 แรกเริ่มธรรมนูญประชาชนคนตำบลหนองหิน

เทศบาลตำบลหนองหิน เป็นตำบลเล็ก ๆ ที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด จากสังคมชนบทกำลังกลายเป็นสังคมเมือง ส่งผลให้เกิดผลกระทบแฝงที่เกิดขึ้นจากกระบวนการพัฒนา คนหนุ่มสาววัยทำงานเริ่มมีการย้ายถิ่นออกไปนอกชุมชน ทำให้โครงสร้างทาง

สังคมและวิถีชีวิตของผู้คนเริ่มเปลี่ยนแปลงไป กระแสทุนนิยมที่เข้ามาในชุมชนส่งผลให้ชาวบ้านเริ่มให้ความสำคัญกับการสะสมทุน ทำให้ผู้คนเริ่มมีการแสวงหาเงินมาเป็นค่าใช้จ่ายโดยไม่คำนึงผลกระทบ ส่งผลให้ชุมชนเกิดปัญหาวิกฤติในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม และสุขภาพ ซึ่งเป็นปัญหาที่มีการสะสมในชุมชนมาอย่างยาวนาน จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ดังกล่าว ทำให้ในปี พ.ศ. 2554 เกิดการรวมตัวของแกนนำจิตอาสาที่มาจาก 6 ภาคส่วนในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหิน ได้แก่ กำนัน ครู โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล อสม. พระ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้มีการมาพูดคุยหาแนวทางการทำงานร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ซึ่งผลจากการพูดคุยทำให้แกนนำทุกฝ่ายเห็นเป้าหมายร่วมกัน คือ ต้องการให้เทศบาลตำบลหนองหิน เป็นชุมชนแห่งความรักสามัคคี คนในชุมชนมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมกันพัฒนา โดยยึดเอาความสุข ความอยู่ดี มีแรงแห่งประชาชนเป็นเป้าหมายสูงสุด

ภายหลังจากที่มีการพูดคุยหารือจนได้เป้าหมายในการทำงานร่วมกันแล้ว ทางแกนนำหลัก ประกอบด้วย นายธวัชชัย ไชยรัตน์ นายกเทศมนตรีตำบลหนองหินในสมัยนั้น นายอำนวย สุขศรี อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านข่อย นายพิมพา สุธา กำนันตำบลหนองหินในสมัยนั้น นายดาวเรือง เพชรสังคาด ประธาน อสม. ตำบลหนองหิน และนางเพ็ญศรี สุธา ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหิน ก็ได้มีการไปศึกษาดูงานการขับเคลื่อนงานธรรมนูญสุขภาพตำบลในพื้นที่ตำบลเปลือย อำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ สิ่งที่ได้จากการไปศึกษาดูงานคือ ทำให้แกนนำเกิดแรงบันดาลใจที่อยากจะเห็นพื้นที่ของตัวเองมีพลังและความสามารถขับเคลื่อนงานดังกล่าวได้เหมือนพื้นที่ต้นแบบที่เคยเรียนรู้มา

หลังจากศึกษาดูงาน ทางแกนนำก็มีการให้แต่ละพื้นที่ได้วิเคราะห์ตัวเองว่า หากจะมีการนำธรรมนูญสุขภาพไปขับเคลื่อนในพื้นที่ตัวเองจะเป็นอย่างไร ซึ่งคณะกรรมการได้วิเคราะห์ออกมาว่า หากนำธรรมนูญสุขภาพเฉพาะพื้นที่ไปขับเคลื่อนในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหินน่าจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน เพราะมีหลักมีทิศทางที่ชัดเจน แต่ต้องอาศัยหลายภาคส่วนในการขับเคลื่อนการทำงานในครั้งนี้เป็นอย่างมาก ซึ่งหากมองดูทรัพยากรในพื้นที่แล้ว สิ่งที่จะเป็นปัจจัยสู่

ความสำเร็จก็พอมีให้เห็น ไม่ว่าจะเป็น การมีเจ้าภาพหลักในการขับเคลื่อนที่ชัดเจน มีแกนนำของท้องถิ่นในแต่ละหมู่บ้านก็มีความมุ่งมั่น นอกจากนี้ยังมีผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นนักประสานที่ชาวบ้านให้ความเคารพ มีผู้สื่อข่าวและสถานีวิทยุในพื้นที่ในการช่วยประชาสัมพันธ์ และชาวบ้านก็น่าจะร่วมมือด้วยหากเป็นประโยชน์กับชาวบ้านจริง ๆ ส่วนที่จะทำไม่สำเร็จมีประการเดียวคือ คนในพื้นที่มองไม่เห็นประโยชน์ของธรรมนูญสุขภาพเฉพาะพื้นที่ ดังนั้นเมื่อชุมชนได้มองเห็นถึงประโยชน์อันสูงสุดของการมีธรรมนูญสุขภาพในพื้นที่แล้ว ทางแกนนำจึงได้มีการร่วมลงนามเพื่อจัดทำบันทึกข้อตกลงในการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายสมัชชาสุขภาพ และร่วมเป็นพื้นที่ในการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพเฉพาะพื้นที่ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดร่วมกับสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ดด้วย

“เราโชคดีที่ผู้บริหารท้องถิ่นในช่วงนั้นให้ความสนใจ ทั้งนายกเทศมนตรี กำนันผู้ใหญ่บ้าน รพ.สต. จึงทำให้การทำงานเคลื่อนขับเคลื่อนได้อย่างมีพลัง ซึ่งภายหลังจากการดูงานที่จังหวัดอำนาจเจริญก็เกิดความฮึกเหิมใจว่า พื้นที่เขาทำได้เราก็ต้องทำได้ เพราะเรามีความพร้อมในเรื่องภาคีที่ร่วมกันทำงานไม่น้อยไปกว่าพื้นที่ที่เขาทำงาน การศึกษาดูงานในครั้งนั้นจึงเสมือนการเติมเชื้อไฟให้แกนนำที่ไปในครั้งนั้นกลับมาเอาจริงเอาจังกับการพัฒนาธรรมนูญสุขภาพของตัวเองได้เป็นอย่างมาก ซึ่งทุกคนต่างก็คาดหวังว่าสิ่งที่ไปเรียนรู้มาเป็นประโยชน์อย่างยิ่งกับการพัฒนาชุมชนบ้านเมืองของพวกเขา แกนนำที่ไปศึกษาดูงานจึงได้เข้าร่วมการร่วมลงนามบันทึกข้อตกลงในการลงนามเข้าร่วมเป็นเครือข่ายสมัชชาสุขภาพจังหวัดด้วย”

นายอำนาจ สุขศรี

อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านข่อย

2.2.2 ก้าวอย่างธรรมนูญประชาชนคนตำบลหนองหิน

ก้าวอย่างในการขับเคลื่อนธรรมนูญประชาชนคนตำบลหนองหิน ภายหลังจากที่ได้มีการลงนามเพื่อจัดทำบันทึกข้อตกลงการขับเคลื่อนธรรมนูญประชาชนคนตำบลหนองหิน ในวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2554 ณ โรงแรมเพชรรัตน์ การ์เด้น จังหวัดร้อยเอ็ด เรียบร้อยแล้ว ทางแกนนำได้เริ่มขับเคลื่อนการทำงานในพื้นที่อย่างจริงจัง โดยเริ่มต้นจากการจัดเวทีประชุมเครือข่ายในระดับพื้นที่ ซึ่งในเวทีดังกล่าวมีตัวแทนจาก 3 ภาคส่วนเข้าร่วมประชุม ประกอบด้วย ตัวแทนจากฝ่ายท้องที่ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทั้ง 10 หมู่บ้าน ตัวแทนจากฝ่ายท้องถิ่น ได้แก่ นายกเทศมนตรีตำบลหนองหิน และตัวแทนจากฝ่ายประชาชน ได้แก่ ผู้นำทางศาสนา ตัวแทนผู้สูงอายุ อสม. แม่บ้าน เยาวชน และแกนนำกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งการเข้าร่วมประชุมในครั้งนี้ถือได้ว่าเป็นการเริ่มต้นจุดประกายและสร้างแรงบันดาลใจให้กับแกนนำในการทำงาน ทำให้แกนนำในพื้นที่ได้มาร่วมกันขบคิดและทบทวนงานนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพที่เคยทำร่วมกัน ตลอดจนเป็นการมารับฟังข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจเป้าหมายการทำงาน การประเมินความต้องการของประชาชนในพื้นที่ อีกทั้งยังได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนการทำงาน ประกอบด้วย คณะกรรมการที่ปรึกษา คณะกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการร่างฯ (วิชาการ) และ คณะกรรมการติดตามประเมินผล

๖๖๖๖ ๖๖๖๖ ธรรมนูญสุขภาพพื้นที่....

“หลังจากศึกษาดูงานและร่วมบันทึกลงนามการเข้าร่วมเป็นพื้นที่สมัชชาสุขภาพของ จังหวัดร้อยเอ็ดแล้ว แกนนำหลักที่เข้าร่วมได้กลับมาดำเนินการขยายผลการทำงานในพื้นที่ โดยการจัดกิจกรรมเวทีประชุมเครือข่ายในพื้นที่เพื่อเป็นการหาแนวร่วมการทำงานในพื้นที่ให้มากขึ้น มีการเชิญฝ่ายต่าง ๆ สามภาคส่วนมาร่วมคุยกัน ทั้งฝ่ายท้องถิ่น ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทั้ง 10 หมู่บ้าน ตัวแทนจากฝ่ายท้องถิ่น ได้แก่ นายกเทศมนตรี ตำบลหนองหิน และตัวแทนจากฝ่ายประชาชน ได้แก่ ผู้นำทางศาสนา ตัวแทนผู้สูงอายุ อสม. แม่บ้าน เยาวชน และแกนนำกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ในกิจกรรมมีการ นำเสนอเป้าหมายรูปแบบการทำงานให้กับตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ที่เข้าร่วมประชุม นอกจากนี้ยังมีการแลกเปลี่ยนสถานการณ์สุขภาพ การทบทวนการทำงานสุขภาพที่ผ่านมา ร่วมกัน ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะเข้าใจว่าหน่วยงานทางด้านสาธารณสุขเป็นคนที่มียุทธศาสตร์หลัก แต่เมื่อทบทวนและแลกเปลี่ยนแล้วก็เข้าใจร่วมกันว่าทุกคนในชุมชนต้องเข้ามามีบทบาทในการกำหนดสุขภาพของตัวเอง นอกจากนี้ยังมีการแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานร่วมกันในที่ประชุมเพื่อให้เกิดความร่วมมือสูงสุด โดยคณะทำงานขับเคลื่อน ธรรมนูญสุขภาพในระดับพื้นที่แบ่งเป็นสี่ฝ่าย คือ คณะกรรมการที่ปรึกษา คณะกรรมการ อำนวยการ คณะกรรมการยกย่อง และคณะกรรมการติดตามประเมินผล ซึ่งการประชุม ครั้งนี้ถือว่าได้เป็นจุดเริ่มต้นของการทำงานในระดับพื้นที่อย่างแท้จริง”

นางเพ็ญศรี สุธา

ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหิน

ภายหลังที่ได้คณะกรรมการขับเคลื่อนการดำเนินงานในแต่ละฝ่ายเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทางคณะกรรมการร่วมกับกลุ่ม อสม. แต่ละหมู่บ้าน ได้ร่วมกันลงสำรวจและเก็บข้อมูล สถานการณ์สุขภาวะและความต้องการของชุมชนหมู่บ้านละ 30 % ของจำนวนหลังคาเรือน ทั้งหมด ซึ่งภายในแบบสำรวจนั้นมีแนวคำถามทั้งหมด 22 ข้อ ครอบคลุมทั้ง 4 มิติ ได้แก่ กาย จิต สังคม และปัญญา ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ผลร่วมกันของคณะกรรมการสามารถจัดลำดับความต้องการได้ดังนี้

- 1) ส่งเสริมครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง
- 2) พัฒนาสิ่งแวดล้อมให้เป็นหมู่บ้านน่าอยู่
- 3) ส่งเสริมการประกอบอาชีพสุจริต
- 4) น้ำสะอาดเพื่อการบริโภค
- 5) จัดบริการตรวจสุขภาพเด็ก เยาวชน สตรี ผู้พิการ และผู้สูงอายุ
- 6) ส่งเสริมมารยาทการอยู่ร่วมกัน อาทิ ความเกรงใจ ความกตัญญู อ่อนน้อมถ่อมตน รักนวลสงวนตัว การกราบไหว้
- 7) ส่งเสริมการไม่เบียดเบียนกัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
- 8) ส่งเสริมคนดี ลดการเห็นแก่ตัว
- 9) สืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญา
- 10) อาหารปลอดภัย

ข้อมูลที่ได้ทางคณะกรรมการได้ร่วมกันรวบรวมในข้างต้น เป็นฐานข้อมูลสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาธรรมนุญสุขภาพตำบล เพราะผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการของประชาชน ตลอดจนนำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์ของท้องถิ่นร่วมกันของคนในท้องถิ่น จนได้วิสัยทัศน์ของประชาชนคนตำบลหนองหิน คือ **ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนรักสามัคคี อยู่ดีตามวิถีพอเพียง หลีกเลียงอบายมุข สร้างสาธารณสุขมูลฐาน สร้างงานพัฒนาคน สืบค้นภูมิปัญญา การศึกษา ตีมีคุณธรรม น้อมนำจิตอาสา รักษาสิ่งแวดล้อม**

ภายหลังที่ได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายของชุมชนร่วมกันของคนในท้องถิ่นแล้ว ต่อมาก็เป็นขั้นตอนการยกร่างธรรมนูญสุขภาพตำบล โดยมีการประชุมคณะกรรมการทั้ง 4 ฝ่าย คือ คณะกรรมการที่ปรึกษา คณะกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการยกร่างฯ (วิชาการ) และ คณะกรรมการติดตามประเมินผล เพื่อทำการยกร่างธรรมนูญสุขภาพตำบล โดยการยกร่างธรรมนูญสุขภาพได้จัดทำถึง 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรกเป็นการรับฟังข้อเสนอแนะของชาวบ้าน ต่อร่างธรรมนูญสุขภาพตำบล แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขจนได้ร่างธรรมนูญสุขภาพ ครั้งที่ 2 จากนั้น คณะกรรมการนำร่างฯ ครั้งที่ 2 ไปทำประชาวิจารณ์อีกครั้ง แล้วปรับปรุงอีกรอบจนได้ร่างฯ ครั้งที่ 3 และนำร่างธรรมนูญที่ได้จากการแก้ไขเพิ่มเติม ครั้งที่ 3 ไปประชาคมในทุหมู่บ้าน เพื่อให้ประชาชนในแต่ละหมู่บ้านได้แสดงความคิดเห็นและลงมติเห็นชอบ รับร่างธรรมนูญสุขภาพตำบล ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนำมาสู่การเรียกธรรมนูญสุขภาพตำบลเป็น “ธรรมนูญประชาชนคนตำบลหนองหิน”

เมื่อได้ร่างธรรมนูญสุขภาพตำบล หรือชื่อเรียกใหม่ว่า “ธรรมนูญประชาชนคนตำบลหนองหิน” ที่ผ่านการแก้ไขเพิ่มเติมและผ่านการลงมติเห็นชอบจากประชาชนในทุก ๆ หมู่บ้าน เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทางคณะกรรมการได้ร่วมกันจัดเวทีประชาคมหมู่บ้านทั้ง 10 หมู่บ้านขึ้นอีกครั้ง เพื่อให้ประชาชนร่วมกันรับร่างธรรมนูญประชาชนคนตำบลหนองหิน จากนั้นจึงนำไปสู่ขั้นตอนของการจัดพิมพ์รูปเล่มฉบับสมบูรณ์ และมีการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างกระแสต่อไป โดยเนื้อหาของธรรมนูญประชาชนคนตำบลหนองหินประกอบด้วย 11 หมวด ได้แก่

หมวดที่ 1 ปรัชญาแนวคิดของระบบสุขภาพตำบลหนองหิน

หมวดที่ 2 ครอบครัวยั่งยืน

หมวดที่ 3 ชุมชนรักสามัคคี

หมวดที่ 4 อยู่ดีตามวิถีพอเพียง

หมวดที่ 5 หลีกเลียงอบายมุข

หมวดที่ 6 สร้างสาธารณสุขมูลฐาน

หมวดที่ 7 สร้างงานพัฒนา

หมวดที่ 8 สืบค้นภูมิปัญญา

หมวดที่ 9 การศึกษาดี มีคุณธรรม

หมวดที่ 10 น้อมนำจิตอาสา

หมวดที่ 11 รักษาสิ่งแวดล้อม

การประกาศใช้ธรรมนูญประชาชนคนตำบลหนองหิน ได้เกิดขึ้นภายหลังจากได้มีการจัดพิมพ์รูปเล่มธรรมนูญฉบับสมบูรณ์ขึ้นเป็นที่เรียบร้อยแล้ว โดยทางคณะกรรมการธรรมนูญประชาชนคนตำบลหนองหินนำเรื่องเข้าไปสู่การประชุมสภาเทศบาลตำบลหนองหินเพื่อขอความเห็นชอบต่อสภาเทศบาลตำบลหนองหิน และทางสภาฯได้มีการรับรองการประกาศใช้ธรรมนูญประชาชนคนตำบลหนองหิน เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2555 และมีการมอบและประกาศใช้ธรรมนูญประชาชนคนตำบลหนองหิน ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2555 ในวันอาทิตย์ที่ 12 สิงหาคม 2555 โดยในช่วงแรกๆ (ปี พ.ศ. 2555 - 2556) มีการประกาศใช้มาตรการการขับเคลื่อนธรรมนูญ 3 ฉบับ คือ 1) การก่อเรื่องทะเลาะวิวาท 2) ลดละเลิกอบายมุข 3) การอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ และมีการ

ประกาศใช้มาตรการอื่น ๆ ตามมา อาทิ มาตรการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มาตรการอุบัติเหตุอุบัติภัย มาตรการความปลอดภัยในชีวิต มาตรการยาเสพติด มาตรการใช้เลือดออก เป็นต้น

ภายหลังจากที่มีการประกาศใช้ธรรมนูญประชาชนคนตำบลหนองหินเรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนของการประชาสัมพันธ์ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินงาน โดยทางคณะกรรมการธรรมนูญได้มีการประชาสัมพันธ์ในพื้นที่เป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการติดป้ายประกาศในทุก ๆ หมู่บ้าน การใช้สื่อวิทยุในพื้นที่ในการให้ข้อมูล รวมไปถึงการประกาศผ่านเสียงตามสายของผู้นำชุมชนในแต่ละหมู่บ้าน ผลจากการประชาสัมพันธ์ดังกล่าวได้เกิดกระแสการพูดคุยถึงผลดีผลเสียของการมีธรรมนูญสุขภาพตำบล ตลอดจนทำให้คนในชุมชนมีความกระตือรือร้นในการเป็นเจ้าของธรรมนูญดังกล่าวเป็นอย่างมาก

อย่างไรก็ตาม กว่าจะได้มาซึ่งธรรมนูญประชาชนคนตำบลหนองหินนั้น คณะกรรมการดำเนินการต้องใช้ความอดทนในการทำงานพอสมควร ทั้งจากการเก็บและรวบรวมข้อมูล การ

กำหนดวิสัยทัศน์ การยกร่างธรรมนูญสุขภาพ การทำประชาวิจารณ์ กระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนแล้วแต่มีความยากลำบากอย่างมาก โดยเฉพาะการฝ่าฟันกับมุมมองหรือทัศนคติของกลุ่มที่ไม่เห็นด้วย กลุ่มที่คิดว่าการพัฒนาธรรมนูญสุขภาพเป็นการทำที่ผิดกฎหมาย กระทำขึ้นทับซ้อนกับรัฐธรรมนูญที่มีอยู่แล้ว ไม่มีกฎหมายรองรับ ซึ่งทัศนคติต่าง ๆ เหล่านี้เป็นข้อจำกัดหนึ่งที่ส่งผลต่อมุมมองและจิตใจของประชาชนที่ร่วมกระบวนการและคนทำงานระดับพื้นที่ ในขณะเดียวกัน การประชุมพบปะเพื่อทำความเข้าใจกับคนทำงานด้วยกันเป็นทางออกที่ช่วยสร้างความเข้าใจและให้กำลังใจกันและกัน เป็นสิ่งที่ช่วยจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างมาก จนสามารถบรรลุผลการทำงานที่วางไว้ด้วยกัน นั่นคือ การได้มาซึ่งธรรมนูญประชาชนคนตำบลหนองหิน อันเป็นกรอบในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนตำบลหนองหินอย่างแท้จริง

“เมื่อมีกลุ่มที่เห็นด้วย ย่อมมีคนที่ไม่เห็นด้วยเช่นเดียวกัน อันนี้เป็นสิ่งที่เราต้องรับฟัง และให้ความเคารพ แต่พวกเรา ก็ได้ไปตอบโต้อะไรมาบ้าง บ้างก็บอกว่ากลุ่มธรรมนูญสุขภาพเป็นพวกคอมมิวนิสต์ คิดธรรมนูญขึ้นมาเอง ขัดกับธรรมนูญใหญ่ ไม่มีกฎหมายรองรับ บ้างก็ว่าเป็นพวกหัวแข็ง ทัศนคติต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลต่อคนส่วนหนึ่งในชุมชนที่ไม่มั่นใจในการทำงานของคณะกรรมการธรรมนูญสุขภาพ ไม่อยากเข้าร่วม กลัวผิดกฎหมาย นอกจากนี้ยังมีผลกับความมั่นใจของคนทำงานเอง ที่หมดกำลังใจ ไม่อยากทำต่อ ทีมงานก็พยายามเดินไปด้วยกัน โดยการจัดประชุมพบปะพบเจอกัน ให้กำลังใจในการทำงานต่อกันโดยตลอด ทำให้สามารถก้าวข้ามอุปสรรคในการทำงานได้ จนบรรลุเป้าหมายการทำงาน นั่นคือ การได้มาซึ่งธรรมนูญสุขภาพตำบลหรือธรรมนูญประชาชนคนตำบลหนองหินนั่นเอง”

นายอำนาจ สุขศรี

อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านข่อย

2.2.3 ดอก ผล ธรรมบุญสุขภาพประชาชนคนตำบลหนองหิน

ดอก ผล หรือความสำเร็จอันเป็นรูปธรรมที่เกิดขึ้นภายใต้การประกาศใช้ธรรมบุญประชาชนคนหนองหินนั้น จากการพูดคุยกับแกนนำธรรมบุญฯ พบว่า การเกิดขึ้นของธรรมบุญประชาชนคนหนองหินสามารถช่วยลดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนได้อย่างชัดเจน อีกทั้งธรรมบุญดังกล่าวยังสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อสร้างความสุขให้เกิดขึ้นกับประชาชนชาวเทศบาลตำบลหนองหินอย่างแท้จริง ดังนี้

1) ลดปัญหาการทะเลาะวิวาท

การทะเลาะวิวาทกันของกลุ่มวัยรุ่นทั้งในชุมชน ระหว่างชุมชน และระหว่างตำบล เป็นปัญหาที่มักจะเกิดขึ้นเป็นประจำและควบคุมได้ยากในพื้นที่ตำบลหนองหิน โดยเฉพาะในช่วงของงานบุญประเพณีต่าง ๆ ที่แต่ละชุมชนได้จัดจ้างมหรสพมาเล่นด้วยแล้วนั้น วัยรุ่นมักจะมีการจับกลุ่มกันดื่มเหล้าและเกิดการทะเลาะวิวาทกันจนได้รับการบาดเจ็บสาหัส บางรายถึงขั้นสมองได้รับความกระทบกระเทือน จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 2555 ที่เทศบาลตำบลหนองหินได้มีการประกาศใช้ธรรมบุญประชาชนคนหนองหิน ในมาตรการรักษาความปลอดภัยและป้องกันการก่อเรื่องทะเลาะวิวาทในชุมชนขึ้น โดยมีแนวทางในการจัดการคือ หากบุคคลใดในชุมชนเป็นผู้เริ่มก่อการทะเลาะวิวาท ทางคณะกรรมการจะให้บุคคลนั้นเป็นผู้รับผิดชอบค่าเสียหายรวมทั้งค่าจ้างมหรสพทั้งหมดด้วย ซึ่งการใช้มาตรการดังกล่าวได้ทำให้ปัญหาการทะเลาะวิวาท การรวมกลุ่มตีกันของวัยรุ่นในชุมชนได้รับการแก้ไข

จนทำให้สถิติของการทะเลาะ

วิวาทลดลง จากที่เคยมีการ

ทะเลาะวิวาทกันทุกงาน

ที่จัด จนเดี๋ยวนี้ไม่มี

ให้เห็นแล้ว

“แต่ก่อนเหมือนจ้างหมอลำให้วัยรุ่นนัดมาต่อยกัน เพราะถ้าว่ามีหมอลำบ้านไหน เขาก็จะมารวมตัวกัน เต้นลำสกุสกันเฮฮา มีเหล้าเบียร์เป็นสิ่งที่หลอมรวมความกล้า ลึกซึ้งก็เริ่มมีปัญหา กัน ตีกัน ทำให้หมอลำแสดงต่อไม่ได้ เป็นที่รำคาญใจแก่เจ้าภาพ และชาวบ้านที่มาคอยรับชมหมอลำ หมอลำจ้างมาในราคาแพง ๆ ก็มาหยุดการแสดง เพราะการทะเลาะกันของวัยรุ่น ทางคณะกรรมการมองเห็นประเด็นนี้ว่าเป็นสิ่งรบกวน ความสุขของชาวบ้าน จึงมีมติของทุกชุมชนว่า หากใครที่มาทะเลาะกัน ตีต่อยกันในงาน จนหมอลำหยุดการแสดง ต้องเป็นคนจ่ายค่าจ้างหมอลำแทนเจ้าภาพ หรือหากเป็นงาน ประเพณีทั้งหมดบ้านก็ต้องจ่ายค่าจ้างหมอลำแทนทั้งหมด ซึ่งตั้งแต่มีการประกาศเรื่องนี้ ออกไปก็ไม่มีใครกล้ามีเรื่องชกต่อยในงานหมอลำอีกเลย”

นายวินัย ชาญวิจิตร

กำนันตำบลหนองหิน

“แต่ก่อนบางทีวัยรุ่นถ้าบ้านไหนมีปัญหา เขาก็จะใช้งานหมอลำนี้นี้แหละ นัด ประลองกัน แต่ทุกวันนี้ไม่มีแล้ว เพราะถ้าใครมาเรื่องในงานหมอลำ ชาวบ้านก็จะให้ เสียค่าหมอลำแทนเจ้าภาพ จึงไม่มีใครกล้ามีเรื่องกัน เพราะเคยมีคนมาตีกันแล้วก็ต้อง ได้เสียค่าใช้จ่ายให้หมอลำจริง ๆ หลังจากนั้นก็ไม่มีการมีเรื่องเลย ข้อตกลง ดังกล่าวเป็นสิ่งที่เกิดจากการทำงานของคณะกรรมการธรรมนูญสุขภาพประชาชนคน หนองหิน”

นางบุญตา วิชัย

อสม. ตำบลหนองหิน

2) ลดปัญหาการพนันในงานศพ

การพนันนับเป็นปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งในชุมชนตำบลหนองหิน โดยเฉพาะการตั้งวงเล่นการพนันในงานศพ ซึ่งผู้เล่นจะมีทั้งผู้ใหญ่และเด็กเข้าไปร่วมวงในการเล่นการพนันด้วย ปัญหาที่ตามมาจากการเล่นการพนันของคนในชุมชนคือ การสูญเสียทรัพย์สิน เกิดการทะเลาะวิวาทกันในครอบครัว บางครอบครัวแตกแยกกันเพราะมีหนี้สินที่เกิดจากการเล่นการพนัน แต่ภายหลังจากที่มีการประกาศใช้มาตรการลดละเลิกอบายมุขในชุมชน ปัญหาการเล่นการพนันในชุมชนก็เริ่มลดลง โดยเฉพาะการเล่นการพนันในงานศพของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ (ที่ติดตามผู้ปกครองไปเล่นการพนันในงานศพด้วย) ก็ได้ลดหายไปจนไม่มีการเล่นการพนันในงานศพอีกเลยในชุมชน

“ทุกวันนี้การพนันในงานศพแทบไม่มีให้เห็นในทุกชุมชนของตำบลหนองหิน ซึ่งก่อนหน้านี้ หากพูดถึงงานศพในชุมชนก็ต้องนึกถึงการพนันโบก ไฟ และวงไฮโล ที่มีผู้เล่นทุกกลุ่มทุกวัยในชุมชน และพักหลังคนนอกชุมชนท้องถิ่นก็เข้ามาเล่นการพนันมากมาย แต่ทุกวันนี้ไม่มีให้เห็นแล้ว เพราะมาตรการที่เกิดจากธรรมนูญประชาชนคนหนองหินที่ทำข้อตกลงร่วมกันว่าไม่ให้มีการเล่นการพนันในชุมชน เพราะสร้างปัญหาให้กับเจ้าภาพงานศพเป็นอย่างมาก ทั้งเสียงดังรบกวนพิธีกรรม ลิ่นเปลืองอาหารการกิน ลิ่นเปลืองทรัพย์สินเงินทอง และเป็นตัวอย่างไม่ดีให้กับเยาวชนในชุมชนด้วย แต่หลังจากที่มีธรรมนูญประชาชนคนหนองหิน และได้มีมาตรการลดละเลิกการพนันในงานศพ ให้เป็นข้อปฏิบัติและข้อตกลงในพื้นที่ ก็ส่งผลให้ปัญหาดังกล่าวแทบไม่มีให้เห็น กลายเป็นงานศพปลอดพนันจนถึงทุกวันนี้”

นายสุนันท์ เศษบุบผา

ผู้ใหญ่บ้าน บ้านข่อย หมู่ 2 ตำบลหนองหิน

3) เกิดมาตรการงานศพปลอดเหล้า

นอกจากจะเห็นผลที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมในประเด็นการลดปัญหาการเล่นการพนันในชุมชนแล้ว การจัดงานศพปลอดเหล้าก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีผลมาจากการประกาศใช้ธรรมนูญประชาชนคนหนองหิน ซึ่งในอดีตชุมชนเทศบาลตำบลหนองหินเวลาที่มีคนในชุมชนเสียชีวิตขึ้นเจ้าภาพจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการซื้อเหล้ามาเลี้ยงในการจัดงานด้วยเงินจำนวนมากถึงหลักหมื่น บางครอบครัวต้องไปกู้หนี้ยืมสินเพื่อนำมาเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดงาน แต่ภายหลังจากที่มีการประกาศใช้มาตรการละเลิกอบายมุขในงานศพ ค่าใช้จ่ายของเจ้าภาพในการจัดงานก็ลดลง ทำให้คนในชุมชนเริ่มเห็นความสำคัญของการจัดงานศพปลอดเหล้า จนทำให้ปัจจุบันในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหินไม่มีการดื่มเหล้าในงานศพเลย

“สิ่งที่มาคู่กับวงไฟ ไฮโล ในงานศพ คือ การตั้งวงเหล้าดื่มกิน ซึ่งก่อนหน้านี้หากมีงานศพเจ้าภาพต้องสูญเสียเงินซื้อเหล้าให้กับผู้มาร่วมงานศพได้ดื่มกินกัน กลายเป็นสิ่งสิ้นเปลืองอีกอย่างในงานศพงานศพนี้ ทางคณะกรรมการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพได้นำประเด็นนี้ไปพัฒนามาตรการในการแก้ไขปัญหา ซึ่งดำเนินการไปพร้อมกับงานศพปลอดการพนัน หากงานไหนมีการเล่นการพนัน หรืองานมีการนำเหล้าหรือสุรามาดื่มกิน ผู้นำชุมชนก็จะไม่ไปร่วมพิธีกรรมงานศพ แต่ถ้าเจ้าภาพให้ความร่วมมือไม่มีการเล่นการพนันและปลอดเหล้า ผู้นำชุมชนก็จะไปร่วมเป็นเจ้าภาพในงานศพด้วย มาตรการนี้ช่วยลดทั้งการกินเหล้าและการเล่นการพนันในงานศพได้เป็นอย่างดี”

นางพิศมัย พานมาตย์

ชาวบ้านในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหิน

4) เกิดการบูรณาการการทำงานเชิงพื้นที่และปฏิบัติมากขึ้น

ก่อนที่จะมีธรรมนูญประชาชนคนหนองหิน ผู้นำในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหินส่วนใหญ่จะมีการทำงานแบบแยกส่วน คือ ผู้นำแต่ละชุมชนจะรับผิดชอบดูแลเฉพาะชาวบ้านหรือลูกบ้านของตนเองเท่านั้น แต่ภายหลังจากที่มีการประกาศใช้ธรรมนูญประชาชนคนหนองหินขึ้น และมีการกำหนดมาตรการต่าง ๆ ซึ่งแต่ละมาตรการที่ประกาศใช้จะต้องเป็นภาพรวมของตำบลและขับเคลื่อนในนามคณะกรรมการร่วมกัน โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน การประชุม และร่วมรับผลที่เกิดขึ้น ทำให้ผู้นำในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหินมีการทำงานเป็นทีมมากขึ้น มีความสามัคคี มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สามารถใช้มาตรการต่าง ๆ เป็นกรอบในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้คนในพื้นที่ตำบลได้อย่างเข้มแข็งและเห็นผลที่เป็นรูปธรรมมากขึ้นจนถึงปัจจุบัน

“แต่ก่อนนี้การทำงานของผู้นำชุมชนแต่ละหมู่บ้านก็จะทำงานในพื้นที่ชุมชนตัวเองเป็นหลัก ปัญหาที่เกิดขึ้นก็จะคิดเพียงแค่ชุมชนตัวเอง และเวลาจัดการปัญหาก็กองพยายามหาทรัพยากรต่าง ๆ ให้กับชุมชนตัวเองเป็นหลัก แต่การที่ผู้นำชุมชนส่วนหนึ่งได้เข้ามาเป็นคณะกรรมการทำงานธรรมนูญสุขภาพก็ทำให้มุมมองความคิดเปลี่ยนเป็นคิดถึงปัญหาเชิงภาพรวมมากขึ้น ให้ความสำคัญกับปัญหาเร่งด่วนที่ต้องได้รับการแก้ไขในระดับตำบล ช่วยกันคิด ช่วยกันทำงาน ไม่แย่งทรัพยากรกัน แต่มุ่งไปที่ความสำคัญและเร่งด่วนของปัญหา ทำให้การทำงานมีพลังขึ้น เป็นทีมมากขึ้น และได้เรียนรู้ร่วมกันมากขึ้น”

นายอำนาจ สุขศรี

อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านข่อย

บทที่

3

จากงานเต็ร้ำ สู่ งานสานพลัง
บทเรียนการจัดการ “อบายมุข”
ในงานศพของชุมชน

การพนันเป็นปัญหาที่อยู่คู่กับสังคมไทยมายาวนาน ดังนั้นการแก้ปัญหาดังกล่าวต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการหาแสวงหาวิธีการ สำหรับการจัดการปัญหาการพนันอย่างมีประสิทธิภาพ พื้นที่ตำบลหนองหินได้เลือก “ธรรมนูญประชาชนคนตำบลหนองหิน” เป็นเครื่องมือหลักในการจัดการปัญหานี้ร่วมกัน

3.1 ย้อนภาพอดีต ยุค “อบายมุข” ครองบ้าน

ปัญหาการพนันในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหิน อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ที่ผ่านมานั้นในอดีตถือเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้อยู่ในชุมชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากเทศบาลตำบลหนองหินเป็นตำบลที่มีสภาพพื้นที่เป็นรอยต่อระหว่างอำเภอ 3 อำเภอ คือ อำเภออาจสามารถ อำเภอสุวรรณภูมิ และอำเภอเมืองสรวง จึงทำให้การปกครองดูแลประชาชนในพื้นที่ของผู้มาเป็นไปค่อนข้างลำบากและยากต่อการควบคุม ส่งผลให้ผู้คนทั้งในและนอกพื้นที่ที่มีการลักลอบเล่นการพนันให้เห็นตลอดปี โดยเฉพาะการเล่นการพนันในงานศพ ถือว่าเป็นวิถีปกติที่สามารถพบเห็นกันได้ทั่วไปในชุมชน

การพนันกับงานศพในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหิน หากมองย้อนกลับไปยังอดีตถือว่า เป็นของคู่กันมาอย่างช้านาน เมื่อก่อนคนที่มาเล่นการพนันในงานศพมีวัตถุประสงค์เพื่ออยู่เป็นเพื่อนกับญาติของคนตาย การเล่นการพนัน ไม่ว่าจะเป็นโบก ไฟ ไฮโล จึงเป็นการเล่นเพื่อฆ่าเวลาในการอยู่เฝ้าศพ หรือที่ชาวบ้านมักเรียกกันว่า “จันเฮือนดี” จนทำให้กลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่เมื่อมีคนตายเกิดขึ้นจะต้องมีการเล่นการพนันกันทุกครั้ง แต่การพนันในช่วงหลัง ๆ นี้กลับไม่ใช่การเล่นการพนันเพื่อเฝ้าศพเหมือนสมัยก่อน แต่เป็นการเล่นการพนันแบบมืออาชีพ โดยคนที่มาเล่นการพนันส่วนใหญ่ก็จะเป็นเซียนพนันที่มีทั้งอยู่ในและนอกชุมชน และคนกลุ่มนี้เองที่คนในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหินมองว่า พวกเขาได้สร้างภาพจำที่ไม่ดีให้กับคนในชุมชน โดยเฉพาะลูกหลานที่ติดตามพ่อแม่ผู้ปกครองมาทำงานศพด้วย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเด็กและเยาวชน จนเป็นเหตุทำให้ลูกหลานเยาวชนในชุมชนมีการเข้ามาเป็นนักพนันหน้าใหม่ไปด้วย

“แต่ก่อนการเล่นการพนันในงานศพ เป็นการเล่นเพื่อที่จะเอาความสนุกสนาน คลายทุกข์โศกของญาติพี่น้อง และเป็นกิจกรรมที่กระทำตอนกลางคืนเพื่อฆ่าเวลาอันเจียบเหว ในกลุ่มญาติของผู้เสียชีวิต ดังนั้นคนที่เล่นการพนันจึงมีแต่ญาติพี่น้องกันในกลุ่ม และสิ่งที่เป็นกติกาในการเล่นการพนันตอนแรก ๆ ก็ไม่ใช่เงินทอง แต่จะเป็นการทำโทษคนแพ้แบบอื่น เช่น เขกหัวเข้า ให้กินน้ำ เป็นต้น พักหลังเริ่มมีการเล่นพนันเงิน แรก ๆ เล่นเป็นเงินบาทสองบาท และเริ่มเยอะขึ้นในช่วงหลัง ๆ เพราะมีคนนอกชุมชนมาเล่นด้วย ส่งเสียงรบกวนชาวบ้านทั้งวันทั้งคืนตลอด 3-4 วัน กลายเป็นปัญหาชุมชนอยู่ช่วงหนึ่ง จนชาวบ้านทนไม่ไหวและมองว่าเป็นปัญหาหนึ่งที่ต้องได้รับการแก้ไขจัดการ”

นายวินัย ชาญวิจิตร

กำนันตำบลหนองหิน

3.2 จุดเริ่มต้นของมาตรการ

งานศพ งานเสร์้า ปลอดเหล้า ปลอดการพนัน

สำหรับการลุกขึ้นมาจัดการปัญหาการพนันของชาวเทศบาลตำบลหนองหินนั้น เกิดจากการที่ชุมชนมีเป้าหมายร่วมกัน คือ ต้องการเห็นคนในชุมชนเทศบาลตำบลหนองหินมีความอยู่ดี มีสุข ครอบครัวอบอุ่น และมีความรักให้แก่กัน ซึ่งเป้าหมายดังกล่าวเกิดมาจากการที่คนในชุมชนได้เห็นสถานการณ์ที่ครอบครัวเกิดปัญหาความแตกแยก ทะเลาะวิวาท ทำให้สมาชิกในครอบครัวขาดความอบอุ่น อันมีสาเหตุมาจากการเล่นการพนัน

“ทุกอย่างมันเกิดขึ้นจากการที่ชุมชนของเรามีเป้าหมายร่วมกัน คือ อยากเห็นสมาชิกในชุมชนเกิดความอยู่ดีมีแฮง ครอบครัวอบอุ่น ซึ่งสิ่งที่พวกเรามองเห็นว่ามันคือต้นเหตุของการทำให้ครอบครัวไม่มีความอบอุ่นก็คือ การที่สมาชิกในครอบครัวเล่นการพนัน เพราะในชุมชนมีตัวอย่างให้เห็นกันอยู่เป็นประจำว่า หากวันไหนที่สมาชิกในครอบครัวใดครอบครัวหนึ่งติดการพนัน หรือไปเล่นการพนันมาแล้วหมดเนื้อหมดตัว ปัญหาที่ตามมาก็คือการทะเลาะวิวาท บางครอบครัวถึงขั้นต้องแตกแยกหย่าร้างกันไปเลยก็มี

มีกรณีตัวอย่างจากสมาชิกในชุมชนที่ครอบครัวต้องจัดงานศพให้กับแม่ที่เสียชีวิต ขณะที่ลูกชายซึ่งไปทำงานที่กรุงเทพฯ กลับมาพร้อมกับนำเงินมาช่วยในการจัดการงานศพ แต่ยังไม่ทันที่งานจะเสร็จ ลูกชายกลับเอาเงินไปเล่นการพนัน ทำให้เงินที่นำกลับมาเพื่อใช้จ่ายในงานศพหมดไป จนตัวเองไม่กล้ากลับมาเผาศพแม่

กรณีตัวอย่างดังกล่าวเกิดขึ้นก่อนที่ชุมชนจะมีการจัดทำธรรมนูญสุขภาพตำบลคนหนองหิน แต่ก็ถือว่าเป็นกรณีตัวอย่างที่ได้เกิดขึ้นจริงมาแล้ว และทำให้ชาวตำบลหนองหินได้นำกลับมาถกคิดเพื่อเป็นอุทาหรณ์ เป็นเรื่องเล่าเพื่อเตือนตนเองและสมาชิกในครอบครัวตลอดเวลา ดังนั้นพวกเราจึงคิดกันว่าหากเราสามารถจัดการปัญหาการเล่นการพนันในพื้นที่ให้หมดไปได้ ความอยู่ดีมีแฮง ความรักความอบอุ่นในครอบครัวของคนในชุมชน ก็เกิดขึ้น”

นายอำนาจ สุขศรี

อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านข่อย

การจัดการปัญหาการพนันในงานศพ จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่แกนนำในชุมชนมองว่าเป็น ปัญหาแรกที่คนในชุมชนต้องร่วมใจร่วมมือกัน ช่วยกันจัดการ เพราะนอกจากกรณีตัวอย่างของลูก ชายที่นำเงินเพื่อมาช่วยงานศพแม่หอบเงินไปเล่นการพนันจนหมดตัว จนไม่กล้ากลับมาเผาศพแม่ อันเป็นเรื่องจริงที่ชุมชนตระหนักดีอยู่แล้วนั้น ภาพของการที่เด็กเยาวชนในชุมชนเริ่มเข้าสู่วังวน ของการเป็นนักพนันหน้าใหม่ก็เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างที่ชุมชนเริ่มตระหนักและมองเห็นความสำคัญ ของปัญหาที่จะต้องแก้ไข เพราะในการจัดงานศพทุกครั้ง ผู้ปกครองมักจะนำพาบุตรหลานมาร่วม ในงานศพด้วย การเห็นผู้ปกครองตั้งวงเล่นการพนัน การให้เด็กเป็นคนวางเงินเสี่ยงทายเพื่อนำพา โชค หรือภาพของการให้ลูกหลานนอนเฝ้าผู้ปกครองข้างวงพนันโบก ไฟ ไฮโล จนทำให้เด็ก เยาวชนมองว่าภาพเหล่านั้นเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ส่งผลให้เด็กหลายคนเริ่ม เลียนแบบพฤติกรรมของผู้ปกครอง และเริ่มผันตัวเองเข้าไปสู่การเป็นเซียนพนันในงานศพอย่าง เต็มตัว

ดังนั้น การตัดไฟตั้งแต่ต้นลม การพยายามลด ละ เลิก การพนันในงานศพ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดการปัญหาการพนันในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหิน ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่คนในชุมชนมองเห็นปัญหาร่วมกัน ทำให้ทุกคนตระหนักและเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการลด ละ เลิก อบายมุข ซึ่ง “อบายมุข” ในความหมายของชุมชน ได้แก่ เหล้า การเล่นโบกไฟ ไฮโล หรือการพนันอื่น ๆ ในงานศพ โดยมีการเริ่มใช้มาตรการลดละเลิกอบายมุขในงานศพ ภายใต้ชื่อ “งานศพ งานเศร้า ปลอดเหล้า ปลอดการพนัน”

3.3 ขั้นตอนการจัดการ

งานศพ งานเศร้า ปลอดเหล้า ปลอดการพนัน

การจัดการงานศพ งานเศร้า ปลอดเหล้า ปลอดการพนัน ของชาวเทศบาลตำบลหนองหิน ได้เกิดขึ้นเมื่อคนในชุมชนเริ่มเกิดปัญหา ลูกหลานเยาวชนในชุมชนเริ่มเข้าสู่วังวนของการเป็นนักพนันหน้าใหม่ คนในครอบครัวเริ่มเกิดปัญหาทะเลาะเบาะแว้งกันมากขึ้นจากการเล่นการพนัน ทำให้แกนนำชุมชนเริ่มตระหนักและหันหน้ามาคุยกันเพื่อที่อยากจะเห็นสมาชิกในชุมชนของตนเองเกิดความอยู่ดีมีสุข มีครอบครัวที่อบอุ่น ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข ดังนั้นการลุกขึ้นมาจับมือกันของแกนนำในชุมชน เพื่อรวมพลังกันขับเคลื่อนการจัดการปัญหาการพนันในชุมชนจึงได้เริ่มต้นขึ้น ซึ่งกลุ่มผู้ก่อการดังกล่าวได้มีการมาร่วมกันคิดและหารือ อันหวังที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ มีขั้นตอนและกระบวนการดังนี้

1) การเรียนรู้ปัญหา

คณะกรรมการและแกนนำของแต่ละชุมชนลงไปสำรวจถึงสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละชุมชน ทั้ง 10 ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหนองหิน ซึ่งผลจากการลงไปสำรวจก็ได้ทำให้เห็นว่า สิ่งที่ชุมชนเรากำลังเผชิญและได้กลายเป็นปัญหาสำหรับแต่ละครอบครัวคือ การมั่วสุมอบายมุข ไม่ว่าจะเป็นการดื่มเหล้าหรือการเล่นการพนัน ซึ่งอบายมุขเหล่านี้ได้นำพาให้ครอบครัวและชุมชนไปสู่ปัญหาความแตกแยก

“ถือว่าเป็นขั้นตอนแรกของการขับเคลื่อนมาตรการ งานศพ งานเฝ้า ปลอดภัย ปลอดภัย การพนัน โดยพวกเราเริ่มต้นจากการให้คณะกรรมการที่อาศัยอยู่ในชุมชนแต่ละ ชุมชน กลับไปเฝ้าดูสถานการณ์การเล่นพนันในชุมชน โดยเฉพาะเรื่องการพนัน และการดื่มสุราในงานศพ เมื่อถึงเวลานำประเด็นนี้มาพูดคุยกัน นอกจากนั้นในช่วง เวลาที่ศึกษาและเฝ้าดูสถานการณ์ มีการสอบถามมุมมองของชุมชนที่มีต่อปรากฏการณ์ ดังกล่าว ซึ่งส่วนมากชุมชนมองว่าเป็นปัญหา และหากมีการจัดการปัญหาดังกล่าวก็จะ ให้ความร่วมมือกับคณะกรรมการ ทำให้คณะกรรมการมั่นใจว่าการขับเคลื่อนมาตรการ ดังกล่าวน่าจะประสบผลสำเร็จ เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือหากมีการจัดการ ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ปัญหาและสร้างขวัญกำลังใจในการทำงานได้เป็นอย่างดี เยี่ยม”

นางเพ็ญศรี สุดชา

ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหิน

2) การจัดเวทีประชาคม

เมื่อมีการเรียนรู้ปัญหาในระดับเบื้องต้นแล้ว ทางคณะกรรมการธรรมนูญประชาชนคน หนองหินได้มีการจัดเวทีประชาคมขึ้นทั้ง 10 หมู่บ้านในเทศบาลตำบลหนองหิน เพื่อสำรวจความ คิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัญหาอบายมุขที่เกิดขึ้นในแต่ละชุมชน ผลที่เกิดจากการจัดเวที ประชาคมทำให้ทางคณะกรรมการได้ทราบว่า แหล่งที่เป็นปัญหาในการก่อเกิดอบายมุขนั้นก็คือ อบายมุขในงานศพ เพราะงานศพถือเป็นพื้นที่ปลอดภัยของชุมชนในการมั่วสุมอบายมุข สามารถ ดื่มเหล้าหรือเล่นการพนันกันอย่างเสรี โดยถูกกล่าวอ้างว่าเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่มีมาตั้งแต่ บรรพบุรุษ ดังนั้นชุมชนจึงมองว่าหากเราสามารถจัดการปัญหาอบายมุขในงานศพได้ ก็จะเป็น สิ่งที่ดีสำหรับคนทุกเพศทุกวัยที่ได้รับผลกระทบจากการเล่นการพนันในงานศพ

“จากการแลกเปลี่ยน มีความเห็นคล้ายกันว่าการตั้งบ่อนพนันในชุมชนเป็นไปได้ยาก เพราะได้รับการจากตรวจตราจากผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ตำรวจตลอด การเล่นการพนันในงานศพจึงเป็นพื้นที่ที่นักพนันส่วนใหญ่ใช้เป็นพื้นที่เล่นการพนัน โดยอ้างถึงประเพณีปฏิบัติมาแต่โบราณ ซึ่งในช่วงที่ทำเวทีประชาคมก็มีคนอ้างเรื่องนี้เหมือนกัน แต่ก็มีกรถเถียงในกลุ่มชาวบ้านที่มาร่วมประชุมว่า เป็นกิจกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อความบันเทิงในช่วงหลัง ไม่มีบัญญัติไว้ในประเพณีปฏิบัติที่ไหน มีแต่เล่นแล้วเสียเงินเสียทอง หากจัดการเรื่องนี้ได้น่าจะเป็นสิ่งที่ดีกับคนในชุมชนทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนในชุมชนด้วย”

นายอำนาจ สุขศรี

อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านข่อย

3) พัฒนาร่างมาตรการ

หลังจากทุกคนในชุมชนเห็นปัญหาร่วมกันเรื่องอบายมุขในงานศพ คณะกรรมการธรรมนูญประชาชนคนหนองหินได้มีการประชุมเพื่อร่วมกันพัฒนาร่างมาตรการลดละเลิกอบายมุขในงานศพขึ้น โดยร่างมาตรการดังกล่าวเน้นให้คนในเทศบาลตำบลหนองหินร่วมกันสร้างสรรค์สังคมที่ดีงาม ส่งเสริมให้ชุมชนปลอดอบายมุขในงานศพ ภายใต้คำขวัญ “งานศพ งานเศร้า ปลอดเหล้า ปลอดการพนัน” โดยมีเป้าหมายให้ทุกคนในชุมชนอยู่เย็นและเป็นสุข

“ภายหลังการเดินหน้าทำประชาคมตามหมู่บ้านต่าง ๆ จนครบ 10 หมู่บ้าน ก็ได้ข้อมูลและข้อเสนอของแต่ละชุมชน ซึ่งโดยภาพรวมต่างเห็นด้วยกับการพัฒนามาตรการจัดการงานศพปลอดเหล้าปลอดการพนัน เพราะปัญหาดังกล่าวสร้างปัญหาให้คนในชุมชนพอสมควร และโดยส่วนใหญ่เสนอว่าผู้นำชุมชนต้องไม่อนุญาตให้เล่นการพนันและดื่มสุราในงานศพ เพราะเป็นตัวอย่างไม่ดีกับเยาวชน นอกจากนี้การเล่นการพนันยังทำให้เสียเงินเสียทอง อีกทั้งยังเป็นการรบกวนเจ้าภาพและคนในชุมชนเป็นอย่างมาก ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ต่างอยากเห็นปัญหานี้หมดไปจากชุมชนให้โดยเร็ว”

นายอำนาจ สุขศรี

อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านข่อย

“มาตรการที่พัฒนาขึ้น โดยรวมแล้วก็คือ การห้ามไม่ให้มีการเล่นการพนันในงานศพ หากบ้านไหนหรือเจ้าภาพคนไหนยังฝืนเล่น ก็ต้องจัดการเรื่องเจ้าหน้าที่ตำรวจกันเอง ผู้นำชุมชนจะไม่รับผิดชอบหากมีการต้องขึ้นโรงขึ้นศาลอันเนื่องมาจากการเล่นการพนันในงานศพนั้น นอกจากนั้น ในกรณีที่ในงานศพมีการดื่มสุราหรือเล่นการพนัน ทางคณะผู้นำชุมชนจะไม่เข้าไปร่วมพิธีกรรมงานศพนั้น เพราะไม่อยากทำเป็นเอาหูไปนาเอาตาไปไร่ เมื่อมีการพูดคุยกันแล้วในเรื่องนี้ ในขณะเดียวกันหากงานศพไหนปลอดเหล้าปลอดการพนัน คณะผู้นำชุมชนก็จะขอเข้าร่วมเป็นเจ้าภาพสวดอภิธรรมด้วย 1 คืน พร้อมกับร่วมทำบุญกับเจ้าภาพเป็นจำนวนเงิน 3,000 บาท และน้ำดื่มอีก 10 ถังใหญ่ด้วย”

นายวินัย ชาญวิจิตร

กำนันตำบลหนองหิน

4) การประชาคมคืนข้อมูล

เมื่อคณะกรรมการธรรมนูญประชาชนคนหนองหินได้พัฒนาร่างมาตรการลดละเลิกอบายมุขในชุมชนเรียบร้อยแล้วก็ได้มีการกลับมาทำการประชาคมอีกครั้งเพื่อเป็นการคืนข้อมูลให้คนในชุมชนได้รับรู้รับทราบถึงปัญหา และร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรการที่ทุกคนได้ร่วมกันคิดขึ้นมา เพื่อให้มีความสอดคล้องเหมาะสม

**ตีมเหล่าในงานศพ
คำนิยมที่ต้อง ล้าง!**

กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนมากที่สุด และต้องการให้ชุมชนเห็นว่า มาตรการดังกล่าวไม่ได้เป็นมาตรการที่คิดโดยแกนนำ ทำโดยแกนนำ แต่ความสำคัญของธรรมนูญประชาชนคนหนองหินคือการเกิดจากประชาชนชาวเทศบาลตำบลหนองหินทุก ๆ คน ดังนั้นการจัดให้มีประชาคมจึงเป็นช่องทางที่จะทำให้ทุกคนในชุมชนท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมกับการพัฒนาร่างมาตรการ “งานศพ งานเศร้า ปลอดเหล้า ปลอดการพนัน” ในครั้งนี้

ในการดำเนินการ ก่อนออกแต่ละชุมชนมีการเตรียมความพร้อมก่อนวันทำการจัดให้มีการทำประชาคมหมู่บ้าน โดยแบ่งบทบาทหน้าที่ของทีมงานออกเป็น 3 ฝ่าย ได้แก่

- ฝ่ายอำนวยความสะดวก ทำหน้าที่จัดเตรียมอุปกรณ์ ในการประชุม
- ฝ่ายประสานงาน ทำหน้าที่ประสานงานกับชุมชนที่จะลงไปดำเนินการทำประชาคม การประชาสัมพันธ์และเชิญชวนชาวบ้านเข้ามาร่วมประชุมประชาคม ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำชุมชนที่เข้าไปทำประชาคมรับทำหน้าที่นี้
- ฝ่ายดำเนินการ ทำหน้าที่รับผิดชอบการจัดทำประชาคม การเป็นผู้นำเสนอร่างมาตรการ การชวนคิดชวนคุย และการสรุปประเด็นต่าง ๆ ที่สำคัญในการนำไปสู่การพัฒนาร่างมาตรการต่อไป

“ก่อนออกไปประชุมประชาคมก็มีการประชุมเตรียมการพอสมควร เพราะคณะกรรมการก็กลัวตกม้าตาย กลัวไม่ได้ข้อมูลและข้อเสนอไปในทิศทางที่มุ่งหวังไว้ นั่นคือ การรับรองข้อเสนอ และข้อเสนอเพิ่มเติมในการพัฒนาร่างมาตรการ ดังนั้นจึงมีการเตรียมการพอสมควร โดยการประชุมแบ่งบทบาทหน้าที่ออกเป็น 3 ฝ่ายด้วยกัน คือ ฝ่ายอำนวยความสะดวก ทำหน้าที่เตรียมอุปกรณ์ในการประชุม อาทิ กระดาษ ปากกา เครื่องเสียง น้ำดื่ม เป็นต้น ฝ่ายนี้คอยทำหน้าที่อำนวยความสะดวกระหว่างการประชุม รวมถึงการจัดบันทึกการประชุมด้วย อีกฝ่ายคือ ฝ่ายประสานงานชุมชน คอยทำหน้าที่ประสานผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและชาวบ้านที่จะเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้นำชุมชนที่มาจากชุมชนนั้น และกลุ่มที่สามคือ กลุ่มที่ทำหน้าที่ดำเนินกิจกรรมในระหว่างการประชุม ทั้งการนำเสนอร่างมาตรการที่ได้เตรียมไว้ การชวนคิดทั้งแง่ดีและปัญหาหากมาตรการดำเนินการในรูปแบบที่ร่างไว้ รวมถึงข้อเสนออื่น ๆ ที่อยากเสนอเข้าไปในมาตรการ งานศพ งานเศร้า ปลอดภัยๆ ปลอดภัยๆ”

นางเพ็ญศรี สุดชา

ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหิน

5) การแก้ไขและพัฒนามาตรการ

เป็นขั้นตอนที่ทำหลังจากที่คณะกรรมการได้มีการนำร่างมาตรการกลับไปประชาคมเพื่อรับข้อเสนอจากประชาชนในแต่ละพื้นที่แล้ว ซึ่งคณะกรรมการก็จะนำข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นของประชาชนมาปรับแก้และเพิ่มเติม เพื่อให้ข้อกำหนดในมาตรการลดละเลิกอบายมุขมีความครอบคลุมในทุกมิติของชุมชน

“เมื่อมีการจัดทำประชาคมมาแล้ว ก็จะมีการรวบรวม นำข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่ได้จากการทำประชาคมมาเข้าที่ประชุมคณะกรรมการ เพื่อคัดกรองข้อเสนอต่าง ๆ พร้อมมอบหมายให้ฝ่ายวิชาการดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมตามมติของที่ประชุม จนได้ร่างที่สมบูรณ์ และให้ที่ประชุมได้พิจารณาอีกครั้ง เมื่อที่ประชุมเห็นด้วยกับการปรับปรุงแก้ไขของฝ่ายวิชาการแล้วก็รับรองมาตรการและนำไปสู่การประกาศใช้ต่อไป”

นายอำนาจ สุขศรี

อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านข่อย

6) การประกาศใช้มาตรการ

หลังจากการแก้ไขและพัฒนามาตรการจนครอบคลุมทุกมิติแล้ว ทางคณะกรรมการธรรมนูญประชาชนคนหนองหินได้นำมาตรการลดละเลิกอบายมุขในงานศพ ภายใต้อำเภอ “งานศพ งานเศร้า ปลอดเหล้า ปลอดการพนัน” มาประกาศใช้ในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหินทั้ง 10 หมู่บ้าน รวมถึงมีการประชาสัมพันธ์ทั้งการติดประกาศและการประชาสัมพันธ์ทางวิทยุให้ทราบวิธีปฏิบัติ รวมไปถึงบทลงโทษหากไม่ทำตามกติกานั้น อาทิ บอกกล่าว ตักเตือน เป็นต้น

“ในการประกาศใช้นั้น มีการประชาสัมพันธ์หลากหลายรูปแบบ อาทิ ป้ายโฆษณาตามแยกหมู่บ้าน ป้ายประกาศในบ้านผู้นำชุมชน วิทยุกระจายเสียง เสียงตามสาย และการประชาสัมพันธ์ตามการประชุมต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านได้รับทราบและดำเนินการปฏิบัติตามมาตรการที่ประกาศใช้ต่อไป”

นายวินัย ชาญวิจิตร

กำนันตำบลหนองหิน

อย่างไรก็ตาม ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการพนันและการดื่มสุรานั้น ทางคณะกรรมการชุมชนจะมีการลงติดตามสถานการณ์ปัญหาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหากเจ้าภาพในงานศพครัวเรือนไหนมีการสมัครเข้าร่วมโครงการงานศพ งานเศร้า ปลอดเหล้า ปลอดการพนัน ทางคณะกรรมการธรรมนูญประชาชนตำบลหนองหินจะร่วมเป็นเจ้าภาพ ร่วมฟังสวดอภิธรรมศพในทุก ๆ ค่ำ และมีการมอบใบเกียรติบัตรให้ด้วย

3.4 ผลจากการขับเคลื่อนการจัดการ

งานศพ งานเศร้า ปลอดเหล้า ปลอดการพนัน

ภายหลังมีการประกาศใช้ธรรมนูญประชาชนคนตำบลหนองหิน ในมาตรการลดละเลิกอบายมุขของชาวเทศบาลตำบลหนองหินตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 จนมาถึงปัจจุบัน พบว่า ในปี พ.ศ. 2555 การเล่นการพนันในงานศพของชาวเทศบาลตำบลหนองหิน ประชาชนในพื้นที่สามารถลดละเลิกการเล่นการพนันในงานศพได้ถึงร้อยละ 40 เห็นได้จากเวลาที่ชุมชนมีการจัดงานศพ เจ้าภาพที่เข้าร่วมโครงการจะติดป้ายประกาศห้ามดื่มเหล้าและห้ามเล่นการพนันในงานศพ ทำให้เขียนพนันทั้งในและนอกชุมชนที่เดินทางมาเพื่อหวังจะมาเล่นการพนัน หลายคนไม่กล้าที่จะเข้ามาเล่นและเดินทางกลับ แต่ก็ยังมีเจ้าภาพบางงานที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการก็ยังอนุญาตให้เขียนพนันเข้ามาตั้งวงเล่นการพนันอยู่

ผลจากการติดประกาศห้ามดื่มเหล้าและห้ามเล่นการพนันในงานศพนั้น ทำให้เจ้าภาพเกิดการลดค่าใช้จ่ายในการจัดงานได้เป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังได้รับเกียรติจากผู้นำชุมชนในการเข้าไปเป็นเจ้าภาพร่วมในการสวดอภิธรรมศพ ตลอดจนการได้รับสนับสนุนน้ำดื่มและของขำร่วยจากกองทุนต่าง ๆ ในชุมชนอีกด้วย ซึ่งต่างจากงานศพที่เจ้าภาพไม่ได้เข้าร่วมโครงการ ทางคณะผู้นำชุมชนก็จะไม่ได้เข้าไปร่วมฟังสวดพระอภิธรรมศพเลย และคนที่ไปเล่นการพนันในงานศพเองก็จะถูกสายตาของผู้คนในชุมชนมองด้วยความตำหนิและแปลกแยกด้วย

ผลของความแตกต่างจากการที่เจ้าภาพเข้าร่วมโครงการลดละเลิกอบายมุขในงานศพกับเจ้าภาพที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการนั้น ทำให้คนในชุมชนเริ่มเห็นความสำคัญของการจัดงานศพปลอดอบายมุข การบอกเล่าจากปากต่อปากถึงข้อดีของการไม่ให้มีการพนันในงานศพจึงเป็นสิ่งที่คนในชุมชนเริ่มมีความตระหนัก ขณะที่เขียนพนันในชุมชนเองก็เริ่มไม่กล้าที่จะเข้าไปเล่นการพนันในงานศพ เพราะพื้นที่ในการเล่นการพนันเริ่มถูกสายตาของคนในชุมชนจับจ้อง มองเป็นความแปลกแยก ส่งผลให้พฤติกรรมในการเล่นการพนันของคนในชุมชนถูกปรับเปลี่ยนไปด้วย

ปัจจุบันชุมชนเทศบาลตำบลหนองหินสามารถจัดการปัญหาการพนันในงานศพได้ทุกหลังคาเรือน ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นภาพสะท้อนถึงบทบาทและศักยภาพของชุมชนในการลุกขึ้นมาจัดการปัญหาด้วยการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นเอง อันเป็นตัวอย่างและบทพิสูจน์สำคัญที่บ่งชี้ถึงพลังของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการปัญหาที่มีประสิทธิภาพ หากดำเนินการอย่างจริงจังและจริงใจ

“สิ่งที่เห็นได้ชัดเลยคือ ความไม่วุ่นวายภายในงาน งานไหนมีการให้เล่นการพนันจะวุ่นวายมาก ไม่รู้ใครเป็นใคร ใครเป็นเจ้าภาพ ใครเป็นญาติผู้วายชนม์ ข้าวปลาอาหารต้องทำอยู่ตลอดวันตลอดคืน เพราะมีคนเข้ามากินตลอด ลิ่นเปลืองมาก แต่พอมีมาตรการนี้ขึ้นมาความวุ่นวายก็หายไป ความลิ่นเปลืองก็น้อยลงมาก คิดว่ามาตรการนี้เป็นสิ่งที่ดีกับชุมชน”

นายพิมพ์ สุโพธิ์

ชาวบ้านในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหิน

“แต่ก่อนลูกเล็กเด็กแดง ทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ เล่นพนันกันเป็นว่าเล่น แต่พอมีมาตรการนี้ก็จัดการปัญหาการเล่นพนันในกลุ่มเยาวชนในงานศพไปได้ คิดว่าเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์กับคนในชุมชนเป็นอย่างมาก”

นางปัญญา สังสุตา

อสม. ในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหิน

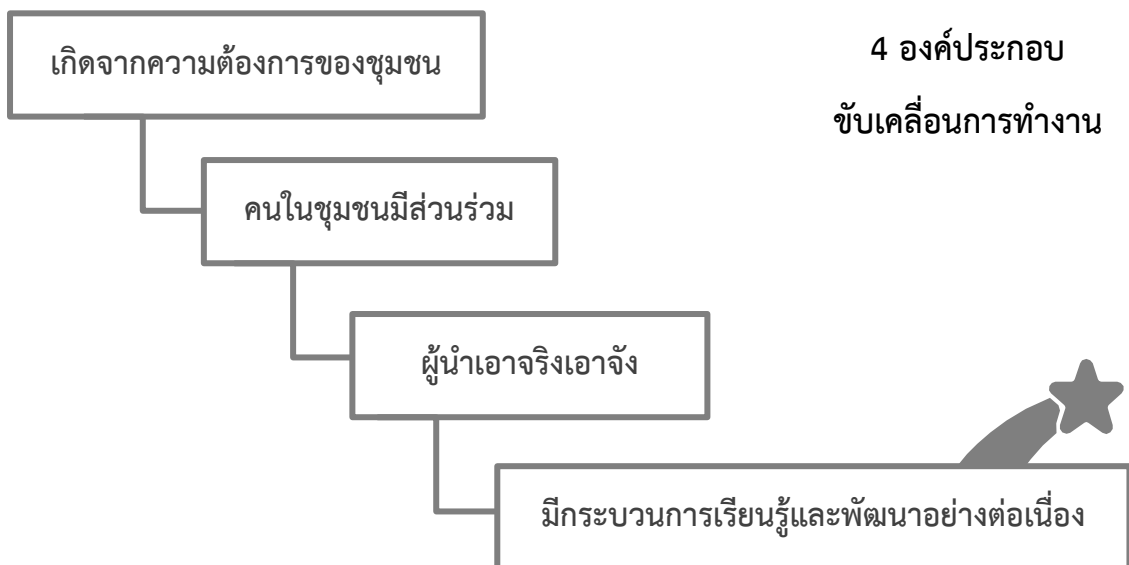
“เสียงเหของกลุ่มคนเล่นไฮโล ทำให้พระต้องหยุดสวดเลยก็มี มันเลวร้ายมากถ้าไม่จัดการ พอมีมาตรการนี้ขึ้นมาก็ทำให้ความน่าอายเหล่านี้หายไป คิดว่าเป็นประโยชน์กับชุมชนมาก ถึงแม้ว่ามีเสียงคัดค้านบ้าง โดยเหตุผลว่างานศพต้องมีการเล่นพนันหรือการดื่มกินบ้าง แต่มาตรการนี้ทำให้เห็นว่าถ้าไม่มีการพนันไม่มีเหล้าในงานศพเป็นสิ่งที่ เป็นประโยชน์ต่อชุมชนมากกว่าจริง ๆ”

นายก๊อ สวมมอญ

ชาวบ้านในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหิน

3.5 หนองหินจัดการได้ บทเรียนความสำเร็จ งานศพ งานเฝ้า ปลอดเหล้า ปลอดการพนัน

สำหรับบทเรียนที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการปัญหาการพนันในงานศพของชุมชนเทศบาลตำบลหนองหินนั้น มีปัจจัยที่เป็นหลักการและองค์ประกอบที่สำคัญในการขับเคลื่อนการทำงานที่สำคัญดังนี้

1) เกิดจากความต้องการของชุมชน

การจัดการปัญหาการพนันในชุมชนเทศบาลตำบลหนองหิน เกิดขึ้นภายใต้ความต้องการของคนในชุมชนที่อยากจะเห็นสมาชิกในชุมชนของตนเองอยู่ดีมีเฮ และมีครอบครัวที่อบอุ่น ซึ่งจากสำรวจสถานการณ์และระดมปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทำให้ประชาชนชาวเทศบาลตำบลหนองหินเห็นว่าการเล่นการพนันในงานศพเริ่มเป็นปัญหากับคนในชุมชน เพราะเจ้าภาพผู้จัดงานมองว่าต้องสิ้นเปลืองมากกว่าปกติ ผู้คนที่มาในงานหลายคนเป็นคนแปลกหน้า หาใช่ญาติสนิทมิตรสหายที่มาร่วมงานอย่างจริงจังไม่ บางครั้งก็ส่งเสียงโหวกเหวกโวยวายไม่ได้ศัพท์ เป็นการรบกวนพิธีกรรมทางศาสนา สร้างความอับอายให้กับเจ้าภาพ ปรากฏการณ์ดังกล่าวสร้างความไม่

พอใจให้กับผู้คนในชุมชน นำไปสู่การร้องเรียนต่อคณะผู้นำชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคณะกรรมการขับเคลื่อนธรรมนูญประชาชนคนหนองหิน จึงได้มีการนำประเด็นปัญหาดังกล่าวเข้าสู่ที่ประชุมเพื่อหาทางออกร่วมกัน โดยมีมติให้ผู้นำชุมชนแต่ละชุมชนออกไปประชาคมชาวบ้านในประเด็นปัญหาดังกล่าวว่ามีความคิดเห็นอย่างไรกับปัญหาการพนันในงานศพ ซึ่งแต่ละชุมชนล้วนแล้วแต่เห็นเป็นปัญหาร่วมกัน จึงได้ขับเคลื่อนมาตรการดังกล่าวจนได้ผล อันเกิดจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

“สิ่งหนึ่งที่ทำให้มาตรการดังกล่าวประสบผลสำเร็จ จุดเริ่มต้นเกิดจากการมองเห็นปัญหาร่วมกันของคนในชุมชนว่าปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นกระทบกับสภาพความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของตัวเอง ทำให้ชุมชนตระหนักและร่วมกันหาแนวทางในการจัดการปัญหาดังนั้นคณะกรรมการธรรมนูญประชาชนคนหนองหินจึงใช้ปัญหาการพนันและดื่มสุราในงานศพเป็นจุดเริ่มต้นในการขับเคลื่อนการพัฒนาธรรมนูญสุขภาพตำบล

การขับเคลื่อนมาตรการงานศพ งานเคร้า ปลอดเหล้า ปลอดการพนัน และมาตรการอื่น ๆ ออกมา โดยการสร้างพื้นที่ให้คนในชุมชนสังคมได้แลกเปลี่ยนกันจนเห็นปัญหาด้วยกัน ทั้งสถานการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น ร่วมกันวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหา รวมถึงการประเมินผลกระทบร่วมกันหากไม่ได้รับการแก้ไข โดยผ่านเวทีชี้แจงการดำเนินงาน เวทีประชาคมชุมชน จนนำไปสู่การเข้าใจสถานการณ์ปัญหามากขึ้นของคนในชุมชน ทำให้เกิดภาคีและผู้ร่วมกระบวนการในครั้งนี้น่ามากขึ้น และร่วมกันพัฒนาจนเกิดมาตรการที่เป็นกรอบปฏิบัติในประเพณีงานศพของคนในชุมชนตำบลหนองหินจนถึงทุกวันนี้”

นายอำนาจ สุขศรี

อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านข่อย

2) คนในชุมชนมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเองก็ถือว่าเป็นปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการปัญหาการพนันในงานศพของชุมชนเทศบาลตำบลหนองหิน ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมจะเห็นได้ตั้งแต่ ชาวบ้านเข้ามาร่วมประชุมเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นในการประชุมทำประชาคมของแต่ละชุมชน รวมถึงการให้ข้อเสนอทางออกในการจัดการปัญหาด้วย จากนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนยังเห็นได้จากการเข้าร่วมทำประชาวิจารณ์ใน “มาตรการลดละเลิกอบายมุข” และที่สำคัญคือ การร่วมดำเนินการ ลด ละ เลิก การพนันในงานศพ สามารถดำเนินการจนได้เห็นผลชัดเจนในเวลาประมาณ 2 ปี กลายเป็นชุมชนปลอดการพนันในงานศพ

หากขาดความร่วมมือของชุมชน การขับเคลื่อนมาตรการในการจัดการปัญหาการพนันในงานศพก็อาจประสบผลสำเร็จอย่างแน่นอน จะเห็นได้ว่า การขับเคลื่อนการทำงานดังกล่าวให้ความสำคัญกับพลังการมีส่วนร่วมของชุมชน อันนำไปสู่การดำเนินการถึงเป้าหมายได้อย่างรวดเร็วและมีพลัง

“อย่างที่เคยพูดแล้วว่า ปัญหาการพนันเป็นปัญหาใหญ่ คนมักจะบอกว่าการพนันอยู่คู่สังคมไทยมานาน นั้นหมายความว่า ปัญหาใหญ่ ๆ อย่างการพนันนั้น หากจะมีคนสักคนหนึ่งหรือหน่วยงานหนึ่งลุกขึ้นมาจัดการย่อมไม่มีทางสำเร็จแน่นอน แต่ต้องอาศัยความร่วมมือจากคนทุกกลุ่มทุกก้อนในการร่วมกันจัดการปัญหา การมีส่วนร่วมของคนทุกกลุ่มที่เข้ามามีส่วนร่วมจึงเป็นกุญแจสำคัญของการจัดการปัญหา การแลกเปลี่ยนข้อมูลที่รอบด้าน ซึ่งจะนำไปสู่การเข้าถึงสาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้น ทำให้เฝ้าระวังที่ค้นแก้ปัญหาตรงจุดมากขึ้น”

นายอำนาจ สุขศรี

อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านซ้อย

3) ผู้นำเอาจริงเอาจัง

การปฏิบัติอย่างจริงจังเป็นอีกประการหนึ่งที่ส่งผลให้การขับเคลื่อนการทำงานประสบผลสำเร็จ โดยภายหลังมีการประกาศใช้มาตรการลดละเลิกอบายมุข เมื่อมีผู้เสียชีวิตในชุมชน ทางคณะกรรมการก็จะเข้าไปร่วมกราบไหว้ศพตามประเพณีฉันทามิตรในชุมชนท้องถิ่นเดียวกัน มีการมอบปัจจัยร่วมทำบุญ การบริจาคน้ำ ในขณะที่งานศพที่ไม่ทำตามมาตรการผู้นำชุมชนก็จะไม่เข้าร่วมเป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรม และมีบางงานคณะกรรมการถึงกับไม่ไปร่วมกิจกรรมดังกล่าวเลย เพราะมองว่าหากครอบครัวดังกล่าวไม่เคารพกติกาชุมชน การกระทำอย่างเอาจริงเอาจังจะทำให้มาตรการดังกล่าวเข้มแข็งมากขึ้น จนในที่สุดไม่ถึง 2 ปี การพนันในชุมชนก็หมดไปจากชุมชนในเขตตำบลหนองหิน

“เราปฏิบัติตามกติกาที่มีมาตรการวางไว้ตลอด เจ้าภาพคนไหนฝ่าฝืนเราก็ไม่ไปร่วมกิจกรรม หรือถ้าไปร่วมก็จะไม่เข้าร่วมในนามคณะ และไม่ร่วมเป็นเจ้าภาพสวดอภิธรรม เพราะผู้นำต้องเป็นตัวอย่าง หากทำกันเหาะเหยะรับรองว่าชาวบ้านก็จะบอกว่าผู้นำชุมชนเล่นขายของ ไม่น่าเชื่อถือ มาตรการนี้และมาตรการอื่นที่คณะกรรมการธรรมนูญสุขภาพตำบลประกาศใช้ก็จะไม่มีใครปฏิบัติตามเลย”

นายธัญญา พรธณงาม

แกนนำชุมชน

4) มีกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

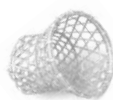
เมื่อมีการดำเนินการในชุมชน สิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งในการขับเคลื่อนงานคือการนำเนื้อหาอันมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ผ่านกิจกรรมประชุมแลกเปลี่ยนประจำเดือน การประชุมถอดบทเรียน การประชุมสรุปผลการทำงาน ฯลฯ ซึ่งนอกจากจะเป็นกระบวนการ

แลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานแล้ว กิจกรรมที่กล่าวมาข้างต้นยังนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนากระบวนการจัดการทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น นอกจากนั้นการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันอยู่เสมอยังส่งผลสะท้อนเชิงคุณค่า เป็นพลังภายในที่ช่วยเสริมให้คณะทำงานมีพลังในการทำงานมากขึ้นด้วย

“ขาดไม่ได้เลยคือการหมั่นแลกเปลี่ยนพูดคุยกันอยู่ตลอดเวลา ซึ่งที่ผ่านมาคณะกรรมการธรรมนูญสุขภาพตำบล หลังจากที่มีการจัดตั้งขึ้นมา มีการทำงานร่วมกัน โดยเฉพาะช่วงแรก ๆ ที่มีการพัฒนามาตรการต่าง ๆ ขึ้นมาเป็นกรอบการปฏิบัติร่วมกับชุมชน ทุกอย่างกว่าจะผ่านมาได้ ทำแล้วทำอีก เหนื่อยมาก ประชุมกันบ่อยมาก แลกเปลี่ยนกันบ่อยมาก หลายคนท้อ เหนื่อย แต่พวกเราทำให้กำลังใจกัน เรียนรู้ไปด้วยกัน ผ่านเวทีประชุมพูดคุย ทั้งการประชุมประจำเดือน ประชุมแลกเปลี่ยนการทำงาน การถอดบทเรียนการทำงาน และสรุปบทเรียนการทำงาน กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้สำคัญมาก ช่วยทำให้ทีมงานเติบโตไปด้วยกัน ให้กำลังใจกัน จำได้ธรรมนูญสุขภาพตำบลและมาตรการต่าง ๆ รวมถึงมาตรการลดละเลิกอบายมุขในชุมชน เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ปัญหาการพนันในงานศพหายไปจากชุมชนของพวกเรา”

นางเพ็ญศรี สุดชา

ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหิน

บทที่

4

หอย ลอตเตอรี

ความหวังหรือความเสี่ยง

ในฐานะที่เทศบาลตำบลหนองหินเป็นพื้นที่ปฏิบัติการของสมัชชาธรรมนุญสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ดที่ประสบผลสำเร็จกับการนำธรรมนุญสุขภาพมาเป็นเครื่องมือในการจัดการและวางแผนสุขภาพเพื่อความอยู่ดีมีสุขของคนทุกคนในพื้นที่ โดยเฉพาะความสำเร็จในการจัดการปัญหาการเล่นพนันและดื่มสุราในงานศพ โดยการพัฒนามาตรการ “ลด ละ เลิก อบายมุข” จนทำให้พื้นที่แห่งนี้กลายเป็นพื้นที่ต้นแบบการทำงานประเด็นงานศพปลอดการพนันและสุรา แต่ในขณะเดียวกันความท้าทายใหม่ของพื้นที่แห่งนี้ก็กลับปรากฏขึ้น เมื่อมีการศึกษาและพบว่าปัญหาการเล่นพนันในชุมชนมิได้มีให้เห็นเฉพาะในงานศพเท่านั้น แต่ปรากฏให้เห็นอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะปัญหา “การเล่นพนันห่วยใต้ดินและสลากกินแบ่งรัฐบาล” ซึ่งแพร่กระจายทุกหย่อมหญ้าในชุมชน คณะกรรมการธรรมนุญประชาชนคนหนองหิน จึงให้ความสนใจที่จะเรียนรู้ทำความเข้าใจปัญหา และแสวงหาแนวทางการจัดการปัญหา รวมถึงการทดลองรูปแบบการจัดการปัญหาดังกล่าว

4.1 ตั้งวงโสปัญหา “ห่วย ลอตเตอรี่” ในชุมชน

การศึกษาสถานการณ์การเล่นพนันลอตเตอรี่และห่วยใต้ดินในชุมชนนั้น เกิดขึ้นจากบทสรุปของการถอดบทเรียนการจัดการปัญหาการพนันในชุมชนโดยคณะกรรมการธรรมนุญประชาชนคนหนองหิน ซึ่งพบว่าการขับเคลื่อนมาตรการ “ลด ละ เลิก อบายมุข” สามารถควบคุมปัญหาการเล่นการพนันในงานศพในชุมชนได้ค่อนข้างมีประสิทธิภาพ แต่ปัญหาการเล่นการพนันชนิดอื่น ๆ ที่มีกันในชุมชนนั้น เช่น การพนันไก่ชน มวยตู้ ฟุตบอล หรือแม้กระทั่งการลักลอบเล่นพนันโบก ไฟ ไฮโล ในสถานที่ภายนอกชุมชนนั้น ทางคณะกรรมการธรรมนุญประชาชนคนหนองหินยังคงต้องเฝ้าระวังและหามาตรการหรือแนวทางในการแก้ไขต่อไป

ในขณะที่ปัญหาการเล่นพนันห่วย ทั้งสลากกินแบ่งรัฐบาลและห่วยใต้ดิน ดูเหมือนจะเป็นสิ่งที่กล่าวถึงกันมากในวงประชุม เพราะเป็นการพนันที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย เจ้ามือห่วยส่วนใหญ่ก็เป็นคนในชุมชน และเชื่อมโยงกับเจ้ามือห่วยรายใหญ่ในระดับอำเภอ สามารถ

เจรจาต่อรองกับทางเจ้าหน้าที่รัฐได้ ประกอบกับทางรัฐบาลเองก็สนับสนุนการขายลอตเตอรี่ โดยจะเห็นได้จากการที่มีพ่อค้าแม่ค้าลอตเตอรี่เข้ามาเร่ขายกันในตลาดนัด อีกทั้งการออกสื่อและการนำเสนอข่าวในทุก ๆ ช่องทางการโฆษณาชักชวนให้คนสนใจและฝึกฝอยากจะถูกห่วย ในขณะที่คนในตลาดนัดเองก็มองว่า การซื้อห่วยเสมือนเป็นความหวังของชีวิต เป็นความหวังของคนจนที่หาเช้ากินค่ำในการได้เงินมาต่อลมหายใจของเศรษฐกิจในครอบครัวตัวเอง ซึ่งเหตุผลข้างต้นกลายเป็นสิ่งที่ทำให้การเล่นพนันห่วยในตลาดนัดอยู่ได้โดยตลอด โดยไม่ได้ถูกมองว่าเป็นปัญหาและนำมาจัดการอย่างเป็นรูปธรรม

“บ้านเรามีคนเล่นห่วยค่อนข้างมาก เพราะเข้าถึงได้ง่าย เจ้ามือห่วยส่วนใหญ่ก็มีแทบทุกหมู่บ้าน คนก็เล่นเป็นปกติ ไม่เห็นว่ามันผิดกฎหมาย เพราะไม่เห็นมีเจ้าหน้าที่เข้ามาดูแล ไม่แปลกที่การเล่นห่วยใต้ดินมีให้เห็นโดยทั่วไป โดยเฉพาะช่วงกลางเดือนและสิ้นเดือน เล่นกันอย่างหนัก ถามคนเล่นก็บอกว่าที่เล่นเพราะเป็นความหวังของคนจน ๆ”

นางอรทัย กิจไพศาล

อสม. ในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหิน

“ตอนนี้มีลอตเตอรี่เข้ามาขายในตลาดนัดมากขึ้น ส่วนใหญ่เป็นคนนอกชุมชน คนในชุมชนแทบไม่มีขาย ผมสังเกตและเห็นเองมาโดยตลอด บางครั้งในแผงก็จะเป็นรูปแบบข้าง รูปหมาข้าง ซึ่งในรูปนั้นเมื่อสอบถามจากคนที่เขาอยู่ในวงการทราบว่าคือสัญลักษณ์ของสังกัดที่อนุญาตให้มีการเร่ขายได้ในพื้นที่ ทำให้คนสามารถเข้าถึงและหาซื้อได้ง่ายขึ้น แตกต่างจากสมัยก่อนที่จะซื้อลอตเตอรี่ต้องเข้าไปในเมืองเท่านั้น”

นายสุนันท์ เศรษฐบุบผา

ผู้ใหญ่บ้าน บ้านข่อย หมู่ 2

“ตอนนี้สะดวกสบายมากเพราะเล่นแบบหอยโทร ค้างติดเงินไว้ก่อนก็ได้ หอยออก
ค่อยมาจ่าย หรือจ่ายช้า เจ้ามือหอยก็ตามไปเก็บที่บ้านเลย ลังซื้อทางเฟชบุ๊กบ้าง ทาง
ไลน์บ้าง สะดวกสบายมาก เข้าถึงได้ง่ายมาก”

นางบุญตา วิชัย

อสม. ในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหิน

“สื่อทุกวันนี้ก็เชียร์นักเชียร์หนา ในทีวี โทรทัศน์ ข่าวก็มีมาก บอกไว้ที่นั่นที่นี้บ้าง
ถูกรางวัลที่ 1 หอยออกกรณายกบ้าง เหมือนสื่อก็ช่วยกระตุ้นยอดขายอยู่ตลอดเวลา
โดยเฉพาะลอตเตอรี่”

นายโสม สุธชา

ชาวบ้านในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหิน

มีข้อแลกเปลี่ยนในวงสนทนาสรุปบทเรียนในครั้งนี้ว่า “การเล่นพนันหวย” เป็นปัญหาของคนในชุมชนจริงหรือไม่ บ้างก็มองว่ามีใช่ปัญหาของชุมชนแต่เป็นปัญหาของส่วนบุคคล เพราะเงินที่ใช้ในการเล่นพนันหวยเป็นทรัพย์สินส่วนบุคคล ไม่ควรล้ำเส้นต่อกัน แต่ในขณะเดียวกัน สมาชิกหลายคนก็มองว่าการเล่นพนันหวยใต้ดินเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจและความสัมพันธ์ในระดับครอบครัวของคนในชุมชน เพราะแทนที่ครอบครัวจะนำเงินหรือทรัพย์สินส่วนที่เล่นพนันหวยมาพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในครอบครัว แต่เงินส่วนนั้นกลับสูญเปล่าไปกับการเล่นพนันหวย ข้อแลกเปลี่ยนดังกล่าวได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นการศึกษาพฤติกรรมการเล่นพนันสลากกินแบ่งรัฐบาลและหวยใต้ดินของคนในชุมชนเทศบาลตำบลหนองหิน โดยถือว่าเป็นข้อท้าทายใหม่ และจุดเริ่มต้นของชาวเทศบาลตำบลหนองหิน ในการสร้างความเข้าใจเรื่องปัญหาการเล่นพนันหวยใต้ดิน ที่จะนำไปสู่การจัดการปัญหาอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

“บางคนก็ว่าเงินซื้อเลขซื้อหวยมันเป็นเงินเขา มันไม่ใช่เงินชาวบ้านชาวช่อง เขาเล่นเขาก็รับผิดชอบได้ มันไม่ใช่ปัญหาใคร เขาเล่นในปริมาณที่เขาคิดว่าเขาสามารถควบคุมได้ อย่างน้อยก็ได้คลายเครียดและเป็นความหวังของเขาบ้างในยามที่รู้สึกไม่มีความหวัง ซึ่งก็ไม่น่าจะเป็นปัญหาใหญ่อะไรของชุมชนสังคม”

นายอำนาจ สุขศรี

อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านข่อย

“เท่าที่เห็นมา ก็มีเหมือนกันที่เอาเงินที่ได้จากการทำงานไปซื้อหวยหมด ทะเลาะกัน ในครอบครัว ถ้ามันเป็นเรื่องส่วนตัวไหม ก็ดูเหมือนจะใช่ แต่เราในฐานะญาติ เพื่อนบ้าน เกิดอะไรขึ้นก็เป็นพวกเราที่อยู่ด้วยกันในชุมชน ในหมู่บ้านเดียวกันนี้แหละ ที่ต้องดูแลช่วยเหลือเหมือนเดิม”

นายสุนันท์ เศษบุผา

ผู้ใหญ่บ้าน บ้านข่อย หมู่ 2

4.2 การเก็บข้อมูลเพื่อสร้างการเรียนรู้

ปัญหา “หอย ลอตเตอรี่”

ในการประชุมถอดบทเรียนการจัดการปัญหาการพนันในชุมชนของคณะกรรมการธรรมนูญประชาชนคนหนองหิน นอกจากจะได้ข้อสรุปร่วมกันว่าเห็นสมควรที่จะต้องมีการศึกษาปัญหาพฤติกรรมการเล่นพนันหอยของคนในชุมชนแล้วนั้น ในที่ประชุมยังมีการวางแผนการขับเคลื่อนการทำงาน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพทีมคณะกรรมการพร้อมกันไป ด้วย ซึ่งบทบาทในการพัฒนาทีมคณะกรรมการนั้นเป็นหน้าที่ของทีมนักวิจัยหลักจากมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

ภายหลังจากคณะกรรมการธรรมนูญสุขภาพตำบลหนองหินได้เห็นปัญหาและมีมติร่วมกันที่จะทำการศึกษาสถานการณ์การเล่นพนัน “หอย” ในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหินแล้ว ทางทีมผู้วิจัยได้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการ ฝึกทักษะให้คณะกรรมการธรรมนูญประชาชนคนหนองหิน ร่วมกันออกแบบและพัฒนาแบบสอบถามที่จะใช้ในการเก็บข้อมูล เรื่องพฤติกรรมของผู้บริโภคในการซื้อหอยในเขตเทศบาลตำบลหนองหิน อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด โดยให้คณะกรรมการธรรมนูญประชาชนคนหนองหินกำหนดสิ่งที่ตัวเองอยากรู้ โดยในแบบสอบถามได้กำหนดรายละเอียดเนื้อหาที่ต้องการศึกษาเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เนื้อหาประกอบด้วย

- เพศ
- อายุ
- ระดับการศึกษา
- อาชีพ
- รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

ส่วนที่ 2 พฤติกรรมของผู้บริโภคในการซื้อหอยในเขตเทศบาลตำบลหนองหิน เนื้อหาประกอบด้วย

- ท่านเคยซื้อหวยหรือไม่
- ปกติท่านซื้อหวยชนิดใด
- ท่านซื้อหวยบ่อยแค่ไหน
- การซื้อหวยของท่านมีลักษณะเป็นแบบใด
- ท่านใช้เงินในการซื้อหวยครั้งละกี่บาท
- ท่านซื้อหวย (สลากกินแบ่งรัฐบาล) ในแต่ละครั้งปริมาณกี่ใบ
- ปกติท่านซื้อหวยจากใคร
- แรงจูงใจในการซื้อหวยของท่านคืออะไร
- ท่านได้ตัวเลขเพื่อซื้อหวยด้วยวิธีใด
- เหตุผลที่ท่านเล่นหวย
- ในระยะ 1 ปี ที่ผ่านมาท่านเคยถูกรางวัลหรือไม่
- เปรียบเทียบเงินที่ใช้ซื้อหวยกับเงินที่ได้จากการถูกรางวัล
- ในกรณีที่ถูกรางวัล การซื้อหวยของท่านเปลี่ยนแปลงหรือไม่
- นอกจากการเล่นหวยแล้ว ท่านยังเล่นการพนันชนิดใดบ้างหรือไม่

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นต่อการซื้อหวยและข้อเสนอแนะ เนื้อหาประกอบด้วย

- ในมุมมองของท่านที่มีต่อการซื้อหวยเป็นอย่างไร ดี หรือ ไม่ดี
- หากท่านคิดว่าพฤติกรรมการเล่นหวยเป็นสิ่ง “ไม่ดี” หรือเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขท่านคิดว่าควรมีแนวทางในการจัดการปัญหาดังกล่าวอย่างไร
- ข้อเสนอแนะ

เมื่อได้แนวคำถามจากการระดมความคิดเห็นร่วมกันแล้ว ทีมผู้วิจัยหลักจากมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ดได้นำแนวคำถามดังกล่าวไปพัฒนาเพิ่มเติมเป็นร่างแบบสัมภาษณ์ และดำเนินการจัดพิมพ์ต้นฉบับเพื่อนำกลับมาเสนอให้ทางคณะกรรมการธรรมนูญประชาชนคนหนองหินได้เรียนรู้ร่วมกันต่อไป ก่อนที่จะมีการร่วมกันลงเก็บข้อมูลในชุมชน

4.2.1 การทำความเข้าใจเครื่องมือแบบสอบถาม ก่อนลงเก็บข้อมูล

ก่อนที่จะมีการลงเก็บข้อมูลในชุมชนทั้ง 10 ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหนองหิน มีการนำร่างแบบสอบถามกลับมาแนะนำให้กับคณะกรรมการธรรมนูญสุขภาพประชาชนคนหนองหินพิจารณาอีกครั้ง เพื่อเพิ่มเติมและแก้ไขปรับปรุงจนเสร็จสิ้นสมบูรณ์ หลังจากนั้นทีมผู้วิจัยหลักได้ฝึกทักษะการเก็บข้อมูลให้กับคณะกรรมการธรรมนูญสุขภาพประชาชนคนหนองหิน โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูลชุมชน ซึ่งการฝึกเก็บข้อมูลในครั้งนี้ใช้วิธีให้ผู้ร่วมกิจกรรมจับคู่ฝึกสัมภาษณ์เพื่อนที่นั่งข้าง ๆ และสะท้อนจุดเด่นจุดที่ต้องปรับปรุงให้กับคู่ของตนเอง ผลการฝึกดังกล่าวเป็นการทำความเข้าใจ สร้างความคุ้นเคยกับแบบสัมภาษณ์ และสร้างความมั่นใจก่อนที่จะลงเก็บข้อมูลจริงในชุมชน

“การฝึกการสัมภาษณ์ในการเก็บแบบสอบถามช่วยทำให้เราเห็นจุดบกพร่องของตัวเองว่า เราไหวไหม พูดยังรู้เรื่องถามรู้เรื่องไหม เราจะได้ปรับปรุงตัวเองในการพูดคุยซักถาม นอกจากนี้ยังช่วยให้เราเข้าใจคำถามในแบบสอบถามมากขึ้น ลดความประหม่าหรือไม่เข้าใจคำถามไปได้มากเลยทีเดียว ก่อนที่จะลงเก็บข้อมูลจริงในชุมชน”

นางอรัญญิ์ กิจไพศาล

อสม. ในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหิน กล่าว

4.2.2 การลงพื้นที่เก็บข้อมูล

ในขั้นตอนของการลงพื้นที่เก็บข้อมูลนั้น พบว่า คณะกรรมการธรรมนูญประชาชนคนหนองหินมีการแบ่งบทบาทให้กับแกนนำชุมชน และ อสม.ของแต่ละหมู่บ้าน เป็นคนดำเนินการลงเก็บข้อมูลในหมู่บ้านที่ตนเองรับผิดชอบ โดยก่อนที่แกนนำ และ อสม.จะมีการลงเก็บข้อมูล ทางคณะกรรมการได้มีการทำหนังสือเพื่อขออนุญาตกับทางผู้นำชุมชน และให้ทางผู้นำชุมชนมีการประกาศเพื่อแจ้งให้กับลูกบ้านได้รับทราบถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการเก็บข้อมูลในครั้งนี้ และหลังจากผู้นำชุมชนประกาศเพื่อแจ้งให้ทราบกันแล้ว ทางแกนนำและ อสม. ได้ลงพื้นที่เพื่อเข้าไปเก็บข้อมูลกับตัวแทนสมาชิกในทุกหลังคาเรือน ประมาณ 2,500 หลังคาเรือน เมื่อได้ข้อมูลแบบสอบถามเป็นที่เรียบร้อยแล้ว คณะกรรมการได้นำแบบสัมภาษณ์ทั้งหมดมารวบรวมกันตรวจสอบความถูกต้อง หากพบว่าแบบสอบถามชุดใดข้อมูลไม่ชัดเจนก็จะให้แกนนำและ อสม. ในชุมชนนั้นลงไปเก็บข้อมูลใหม่ให้มีความสมบูรณ์มากขึ้นต่อไป

“ในการลงเก็บข้อมูลนั้น เราได้ให้แกนนำชุมชนและ อสม.ในแต่ละหมู่บ้านเป็นคนลงไปสอบถามตัวแทนสมาชิกในแต่ละครัวเรือนของชุมชนตนเอง โดยก่อนลงเก็บข้อมูลทางคณะกรรมการธรรมนูญของเราก็มีการนำหนังสือเพื่อขออนุญาตและให้ผู้นำชุมชนประกาศผ่านเสียงตามสายให้กับชาวบ้านได้รับทราบก่อน เพราะการเก็บข้อมูลเรื่องหายเรื่องการพนันถือเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนมาก หลายคนอาจจะไม่กล้าตอบ ไม่กล้าพูดความจริง ดังนั้นการให้ผู้นำชุมชนประกาศให้กับชาวบ้านรับทราบถึงวัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูล และการให้ อสม. ซึ่งเป็นคนในชุมชนที่ชาวบ้านรู้จักและไว้วางใจเป็นคนลงไปเก็บข้อมูล พร้อมทั้งอธิบายวัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูล จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เราได้ข้อมูลที่ชัดเจนมากขึ้น”

นางเพ็ญศรี สุตชา

ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหิน

“สิ่งที่เป็นอุปสรรคสำคัญในช่วงการลงเก็บข้อมูลในชุมชนคือ การไม่กล้าพูดความจริงกับเรา อันเนื่องมาจากความอายที่จะให้ข้อมูลการซื้อหายของตัวเองให้ผู้อื่นได้รับรู้ นำไปสู่การปกปิดไม่กล้าให้ข้อมูล ผู้ที่ทำการเก็บข้อมูลต้องพยายามอธิบายว่า ข้อมูลดังกล่าวเป็นข้อมูลที่มีได้นำไปเผยแพร่เฉพาะตัวบุคคล แต่เป็นข้อมูลภาพรวมของชุมชนและท้องถิ่น เพื่อที่จะรวบรวมให้เห็นสถานการณ์ปัญหาภาพรวมของท้องถิ่น ซึ่งวิธีการอธิบายดังกล่าวได้ช่วยลดความกังวลที่มีผลต่อการให้ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลได้เป็นอย่างมาก”

นางบุญตา วิชัย

อสม. ตำบลหนองหิน

4.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อแกนนำและ อสม. ในพื้นที่เก็บข้อมูลแบบสอบถามจนมีความสมบูรณ์และครบถ้วนแล้ว ทางคณะกรรมการธรรมนูญประชาชนคนหนองหินได้ทำการจัดส่งแบบสอบถามทั้งหมดให้กับทีมผู้วิจัยเป็นผู้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ โดยใช้โปรแกรมการวิเคราะห์แบบ SPSS เพื่อหาค่าร้อยละของข้อมูลทั้งหมด ซึ่งภายหลังจากทีมผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ได้มีการนำข้อมูลดังกล่าวกลับมานำเสนอให้คณะกรรมการธรรมนูญประชาชนคนหนองหินร่วมพิจารณาวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวอีกครั้ง เพื่อให้เกิดความถูกต้อง แม่นยำ และชัดเจนมากที่สุด

4.2.4 สิ่งที่ได้จากการเก็บข้อมูล

หลังจากทราบผลการวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว คณะกรรมการธรรมนูญประชาชนคนหนองหินได้มีการจัดเวทีคืนข้อมูลให้กับชุมชน โดยเชิญนายอำเภอเมืองสรวง สาธารณสุขอำเภอเมืองสรวง นายกเทศมนตรีตำบลหนองหิน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้านในเขตเทศบาลตำบลหนองหิน เข้าร่วมรับฟังผลการดำเนินการเก็บข้อมูลเรื่องพฤติกรรมของผู้บริโภคในการซื้อหยาในเขตเทศบาลตำบลหนองหิน อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด ที่คณะกรรมการธรรมนูญประชาชนคนหนองหินและ อสม.ในพื้นที่ทำการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุตั้งแต่ 13 ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในชุมชน 10 หมู่บ้าน ภายในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหิน จำนวน 2,527 คน แบ่งเป็นเพศชายจำนวน 1,187 คน หรือร้อยละ 47 น้อยกว่าเพศหญิงที่มีจำนวน 1,340 คน หรือร้อยละ 53 ของผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด

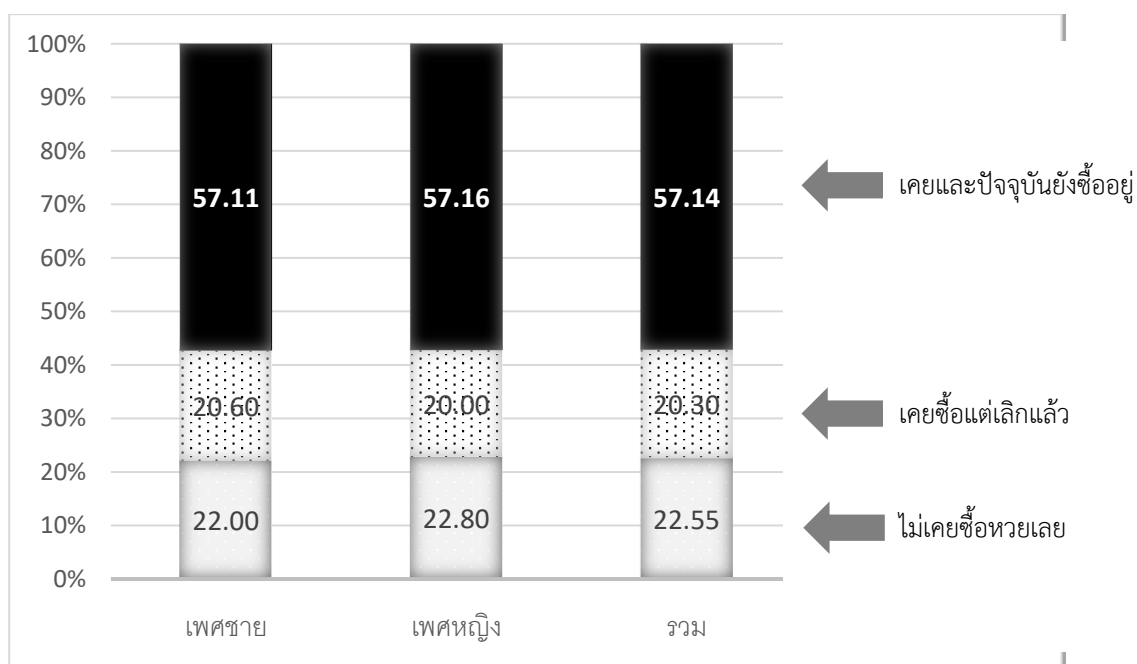

ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำแนกตามเพศ

ที่น่าสนใจ กลุ่มคณะกรรมการและคนในชุมชนมีข้อถกเถียงเกี่ยวกับความเป็นผู้ชายและผู้หญิงที่มีความสัมพันธ์กับการเล่นพนันหวย ซึ่งโดยส่วนใหญ่มีทัศนะมุมมองว่า ผู้หญิงน่าจะเป็นเพศที่มีอัตราการเล่นพนันหวยมากกว่าผู้ชาย และการเล่นหวยเกี่ยวข้องกับเรื่องผู้หญิงเป็นผู้ดูแลการเงินและเศรษฐกิจในครอบครัวด้วย

แต่ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาพบว่า **ผู้ชายและผู้หญิงมีพฤติกรรมการซื้อหวยใต้ดินและสลากกินแบ่งรัฐบาลไม่แตกต่างกัน** กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่ง คือร้อยละ 57.14 ซึ่งเป็นกลุ่มที่เคยซื้อหวยและปัจจุบันยังซื้อหวยอยู่ มีสัดส่วนของเพศชายและเพศหญิงใกล้เคียงกัน เช่นเดียวกับกลุ่มที่ไม่เคยซื้อหวยเลย และเคยซื้อแต่เลิกแล้ว ก็พบสัดส่วนเพศชายและเพศหญิงใกล้เคียงกันด้วย

แผนภูมิที่ 1 พฤติกรรมการซื้อหวยใต้ดินและสลากกินแบ่งรัฐบาลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์
จำแนกตามเพศ (หน่วย : ร้อยละ)

เมื่อจำแนกข้อมูลพฤติกรรมการซื้อขายใต้ดินและสลากกินแบ่งรัฐบาลตามช่วงอายุ พบว่ามีเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี จำนวน 22 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 11.28 ของกลุ่มเด็ก เคยซื้อหวยและปัจจุบันยังซื้อหวยอยู่ และเยาวชนอายุ 18-25 ปี จำนวน 101 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 38.40 ของกลุ่มเยาวชน เคยซื้อหวยและปัจจุบันยังซื้อหวยอยู่ ข้อมูลนี้บ่งบอกสถานการณ์ที่น่าเป็นห่วงกับการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเล่นพนันหวยและสลากกินแบ่งรัฐบาลของเด็กและเยาวชนในชุมชน (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 พฤติกรรมการซื้อขายใต้ดินและสลากกินแบ่งรัฐบาลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์
จำแนกตามช่วงอายุ (หน่วย : ร้อยละ)

อายุ (ปี)	ประชากร	ไม่เคยซื้อหวยเลย	เคยซื้อแต่เลิกแล้ว	เคยและปัจจุบันยังซื้ออยู่
ต่ำกว่า 18	195 คน	78.68	9.23	11.28
18-25	263 คน	44.48	17.11	38.40
26-35	264 คน	16.66	23.48	59.84
36-45	545 คน	13.02	19.08	67.88
มากกว่า 45	1,260 คน	14.52	22.53	62.93
รวม	2,527 คน	22.55	20.30	57.14

ที่ผ่านมา สังคมไทยมีมายาคติประการหนึ่งที่ถูกผลิตขึ้นมาโดยตลอดเกี่ยวกับการเล่นพนันหวยใต้ดินและสลากกินแบ่งรัฐบาลคือ “คนจนเล่นหวย คนรวยเล่นหุ้น” สะท้อนให้เห็นว่า ปัญหาการเล่นพนันหวยใต้ดินส่วนใหญ่เป็นปัญหาของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยในสังคมเท่านั้น ไม่ใช่ปัญหาของกลุ่มผู้มีรายได้มากหรือกลุ่มคนรวยในสังคม แต่ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าผู้มีรายได้น้อยกลับมีจำนวนผู้เล่นหوائ้น้อยกว่าผู้ที่มีรายได้มาก โดยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่มีช่วงรายได้ 10,001-20,000 บาท และช่วงรายได้มากกว่า 20,000 บาท มีสัดส่วนคนเคยซื้อหวยและปัจจุบันยังซื้อ

ห่วยในระดับใกล้เคียงกันที่ประมาณร้อยละ 73 ส่วนกลุ่มที่มีรายได้ 5,001-10,000 บาท มีสัดส่วนคนเคยซื้อห่วยและปัจจุบันยังซื้อห่วยอยู่ร้อยละ 66.29 และกลุ่มที่มีรายได้น้อยกว่า 5,000 บาท มีสัดส่วนคนเคยซื้อห่วยและปัจจุบันยังซื้อห่วยอยู่น้อยที่สุด อยู่ที่ร้อยละ 48.44 (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 พฤติกรรมการซื้อห่วยใต้ดินและสลากกินแบ่งรัฐบาลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์
จำแนกตามระดับรายได้ (หน่วย : ร้อยละ)

รายได้ (บาท)	ประชากร	ไม่เคยซื้อห่วยเลย	เคยซื้อแต่เลิกแล้ว	เคยและปัจจุบันยังซื้ออยู่
ต่ำกว่า 5,000	1,447 คน	30.40	21.14	48.44
5,001-10,000	721 คน	11.78	21.91	66.29
10,001-20,000	260 คน	12.30	13.84	73.84
มากกว่า 20,000	99 คน	13.13	13.13	73.73
รวม	2,527 คน	22.55	20.30	57.14

ด้านอาชีพ หากไม่นับกลุ่มข้าราชการเกษียณและลูกจ้างภาคเอกชน ซึ่งมีจำนวนค่อนข้างน้อย โดยทุกคนในสองกลุ่มนี้เคยซื้อห่วยและปัจจุบันยังซื้อห่วยอยู่ ผู้ให้ข้อมูลที่มีพฤติกรรมเคยซื้อห่วยและปัจจุบันยังซื้อห่วยอยู่ในสัดส่วนมากใกล้เคียงกันคือ กลุ่มผู้มีอาชีพ/มีงานทำ ได้แก่ กลุ่มที่ทำธุรกิจส่วนตัว (ร้อยละ 66.88) กลุ่มรับราชการ (ร้อยละ 66.66) และกลุ่มรับจ้าง/เกษตรกร (ร้อยละ 64.66) ขณะที่คนไม่ได้ประกอบอาชีพมีสัดส่วนคนเคยซื้อห่วยและปัจจุบันยังซื้อห่วยอยู่ในสัดส่วนน้อยกว่า (ร้อยละ 46.40) และน้อยที่สุดคือ นักเรียน/นักศึกษา (ร้อยละ 11.98) แต่ถึงแม้จะน้อยที่สุดก็ต้องถือว่าเป็นปัญหาที่ต้องเฝ้าระวังของคนในชุมชน เพราะนักเรียน/นักศึกษาเป็นกลุ่มที่ไม่ควรยุ่งเกี่ยวกับการพนัน (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 พฤติกรรมการซื้อหอยไต้ดินและสลากกินแบ่งรัฐบาลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์
จำแนกตามอาชีพ (หน่วย : ร้อยละ)

อาชีพ	ประชากร	ไม่เคยซื้อหอยเลย	เคยซื้อแต่เลิกแล้ว	เคยและปัจจุบันยังซื้ออยู่
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	306 คน	24.83	28.75	46.40
รับจ้าง/เกษตรกร	1,729 คน	14.57	20.76	64.66
ธุรกิจส่วนตัว	154 คน	10.38	22.72	66.88
รับราชการ	66 คน	18.18	15.15	66.66
นักเรียน/นักศึกษา	267 คน	80.14	7.86	11.98
ข้าราชการเกษียณ	4 คน	0	0	100.0
เอกชน	1 คน	0	0	(100.0
รวม	2,527 คน	22.55	20.30	57.14

ข้อมูลเฉพาะกลุ่มที่เคยซื้อหอยและปัจจุบันยังซื้อหอยอยู่ ซึ่งมีจำนวน 1,444 คน หรือร้อยละ 57.14 ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด (2,527 คน) ระบุถึงชนิดของหอยที่ซื้อ มีตั้งแต่หอยไต้ดิน (หรือบางที่เรียกว่าหอยไทย เพราะออกวางวัดตามสลากกินแบ่งรัฐบาลของไทย) สลากกินแบ่งรัฐบาล หอยหุ้น และหอยลาว ซึ่งกลุ่มใหญ่ที่สุดคือร้อยละ 67.03 ของกลุ่มที่เคยซื้อหอยและปัจจุบันยังซื้อหอยอยู่ระบุว่า ซื้อทั้งหอยไต้ดินและสลากกินแบ่งรัฐบาล ขณะที่ร้อยละ 24.72 ซื้อเฉพาะหอยไต้ดิน ร้อยละ 7.13 ซื้อเฉพาะสลากกินแบ่งรัฐบาล และร้อยละ 0.27 ซื้อเฉพาะหอยหุ้น มีบางส่วนที่ซื้อหอยหลายประเภท/แตกต่างกัน (ตารางที่ 4) ทั้งนี้ เป็นไปได้ว่ากลุ่มที่ซื้อหอยไต้ดินและสลากกินแบ่งรัฐบาลน่าจะซื้อทุกงวดหรือเกือบทุกงวด เพราะความถี่ในการซื้อหอยกลุ่มใหญ่สุด คือร้อยละ 62.11 ซื้อหอยเดือนละ 2 ครั้ง ตามการออกวางวัดของสลากกินแบ่งรัฐบาล (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของพฤติกรรมการซื้อขาย เฉพาะกลุ่มเคยและปัจจุบันยังซื้อขายอยู่

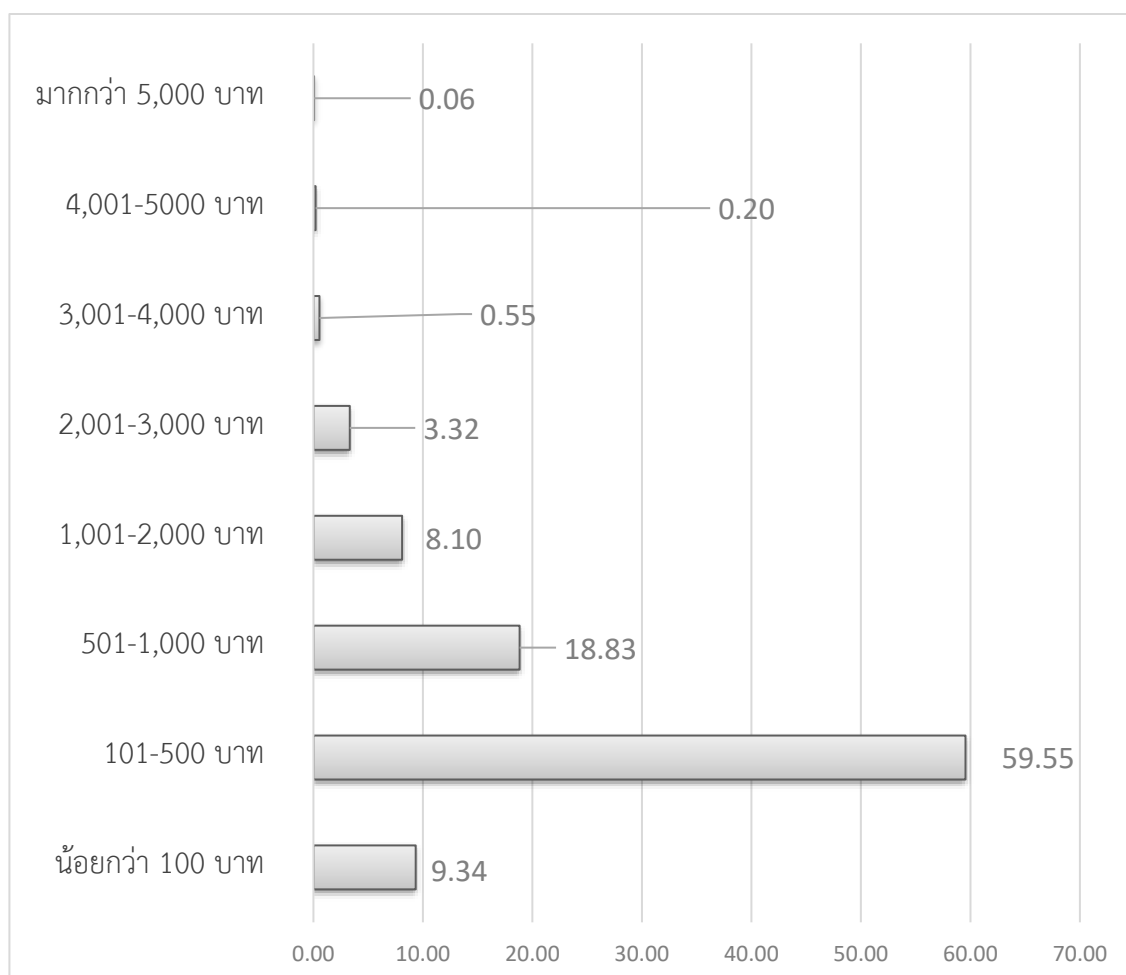
ชนิดของหน่วยที่ซื้อ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
หน่วยที่ดิน	357	24.72
สลากกินแบ่งรัฐบาล	103	7.13
หน่วยหุ้น	4	0.27
หน่วยที่ดิน สลากกินแบ่งรัฐบาล	968	67.03
หน่วยที่ดิน หอยลาว	2	0.13
หน่วยที่ดิน สลากกินแบ่งรัฐบาล หน่วยหุ้น	4	0.27
หน่วยที่ดิน สลากกินแบ่งรัฐบาล หอยลาว	5	0.34
หน่วยที่ดิน สลากกินแบ่งรัฐบาล หน่วยหุ้น หอยลาว	1	0.06
รวม	1,444	100.00

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของความถี่ในการซื้อขาย เฉพาะกลุ่มเคยและปัจจุบันยังซื้อขายอยู่

ความถี่ในการซื้อขาย	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ทุกวัน	6	0.41
เดือนละ 1 ครั้ง	272	18.83
เดือนละ 2 ครั้ง	897	62.11
2-3 เดือนเล่นครั้ง	251	17.38
นาน ๆ เล่นครั้ง	16	1.10
ทุกวันพุธ (หอยลาว)	2	0.13
รวม	1,444	100.00

อีกหนึ่งประเด็นที่น่าสนใจคือ การใช้จ่ายเงินในการซื้อหอยใต้ดินและสลากกินแบ่งรัฐบาลในแต่ละงวด พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่หรือร้อยละ 59.55 ใช้เงินในการซื้อหอยงวดละ 101-500 บาท รองลงมาซื้องวดละ 501-1,000 บาท (ร้อยละ 18.83) น้อยกว่างวดละ 100 บาท (ร้อยละ 9.34) แต่ที่น่าสนใจคือ ในชุมชนมีคนซื้อหอยงวดละมากกว่า 1,000 บาทจำนวนไม่น้อย และสูงสุดใช้เงินซื้อหอยมากถึงงวดละมากกว่า 5,000 บาท (แผนภูมิที่ 2)

แผนภูมิที่ 2 การใช้จ่ายเงินในการซื้อหอยแต่ละงวด เฉพาะกลุ่มเคยและปัจจุบันยังซื้อหอยอยู่
(หน่วย : ร้อยละ)

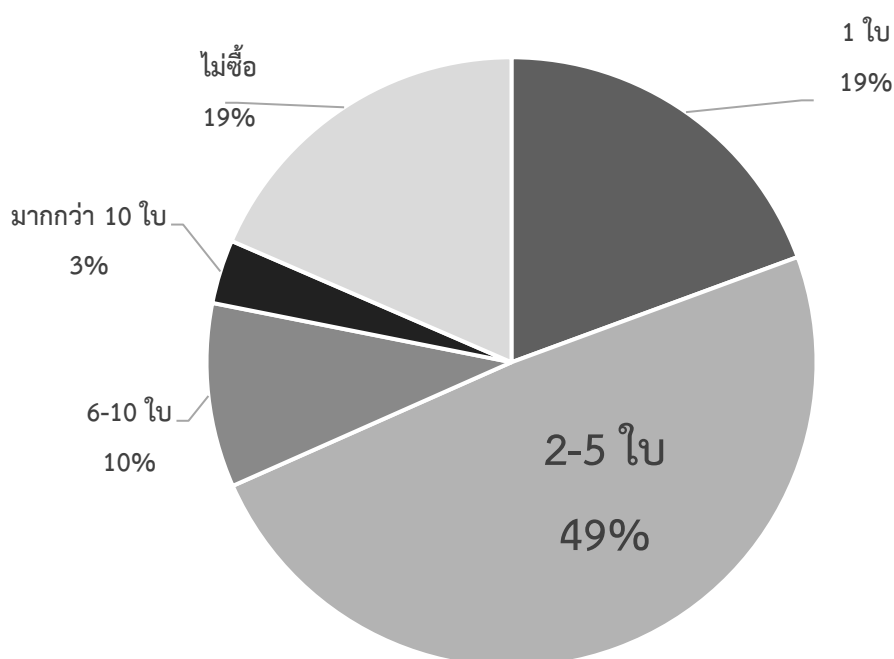
จากแผนภูมิที่ 2 หากนำจำนวนเงินที่ใช้ซื้อหอยได้ดินและสลากกินแบ่งรัฐบาล คูณด้วยจำนวนคนซื้อหอยในแต่ละช่วงชั้น แล้วนำมาบวกกันทั้งหมด จะเห็นจำนวนเงินที่สูญเสียไปกับการเล่นพนันหอย ซึ่งผลจากการคำนวณโดยใช้จำนวนเงินที่ใช้จ่ายในการซื้อหอยแต่ละงวดชั้นต่ำสุดของแต่ละช่วงชั้นนั้น ๆ คือ 5¹ บาท 101 บาท 501 บาท 1,001 บาท 2,001 บาท 3,001 บาท 4,001 บาท และ 5,001 บาท ตามลำดับ พบว่า ชาวบ้านในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหินต้องสูญเสียเงินค่าใช้จ่ายในการซื้อหอยชั้นต่ำสุด งวดละไม่น้อยกว่า 477,984 บาท หรือเดือนละ 955,968 บาท และหากคิดเป็นจำนวนเงินตลอด 1 ปี จะมีจำนวนเงินที่สูญเสียไปกับการซื้อหอยปีละไม่ต่ำกว่า 11,471,616 บาท

ขณะเดียวกัน หากพิจารณาถึงจำนวนเงินที่ใช้จ่ายในการซื้อหอยแต่ละงวดชั้นสูงสุดของแต่ละช่วงชั้นนั้น ๆ คือ 100 บาท 500 บาท 1,000 บาท 2,000 บาท 3,000 บาท 4,000 บาท 5,000 บาท และ 6,000 บาท ตามลำดับ คูณด้วยจำนวนคนในแต่ละช่วงชั้น แล้วนำมาบวกกันทั้งหมด พบว่า ชาวบ้านในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหินต้องสูญเสียเงินค่าใช้จ่ายในการซื้อหอยในแต่ละงวดคิดเป็นจำนวนเงิน 1,146,500 บาท หรือเดือนละ 2,293,000 บาท และหากคิดเป็นจำนวนเงินตลอด 1 ปี จะมีจำนวนเงินที่สูญเสียไปกับการซื้อหอยสูงสุดถึงปีละประมาณ 27,516,000 บาท

เมื่อพิจารณาเฉพาะพฤติกรรมการซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาล พบว่า ชาวบ้านในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหินส่วนใหญ่มีพฤติกรรมในการซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาลครั้งละ 2-5 ใบ คิดเป็นร้อยละ 48.9 รองลงมาครั้งละ 1 ใบ (ร้อยละ 19.39) ครั้งละ 6-10 ใบ (ร้อยละ 9.76) และสิ่งที่น่าสนใจคือ ชาวบ้านที่ปัจจุบันยังซื้อหอย(ทุกชนิด)จำนวน 1,444 คน พบว่ามีชาวบ้านที่ไม่เคยซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาลเลยจำนวน 267 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 18.49 (แผนภูมิที่ 3)

¹ เป็นข้อมูลจากคณะกรรมการธรรมนูญสุขภาพที่ได้ลงเก็บข้อมูล พบว่ามีคุณยายท่านหนึ่งที่อายุเยอะแล้วชอบเล่นหอยแต่คุณยายจะซื้อครั้งละ 5 บาทโดยตลอด ซึ่งเป็นจำนวนเงินที่น้อยสุดที่พบ ดังนั้นช่วงชั้นที่ตัวเลขต่ำกว่า 100 บาท จึงใช้จำนวน 5 บาท เป็นตัวเลขในการคำนวณ

แผนภูมิที่ 3 จำนวนสลากสลากกินแบ่งรัฐบาลที่ซื้อในแต่ละงวด (หน่วย : ร้อยละ)

แหล่งซื้อห่วยที่เขียนห่วยทั้งหลายนิยมไปเสี่ยงดวงมากที่สุดคือ ซื้อจากคนที่รู้จักในชุมชน ที่ผันตัวเองมาเป็นผู้ขายห่วยรายย่อย คิดเป็นร้อยละ 23.96 รองลงมาคือ ซื้อทั้งจากคนรู้จักที่อยู่ในชุมชนและแผงขายทั่วไป (ร้อยละ 14.61) และซื้อกับเจ้ามือห่วยรายใหญ่ในพื้นที่ (ร้อยละ 13.78)

เมื่อให้ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ระบุแรงจูงใจที่ทำให้ตัดสินใจซื้อห่วย พบว่าส่วนใหญ่ซื้อห่วย เพราะต้องการเสี่ยงโชคมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 78.32 รองลงมาคือ ต้องการเสี่ยงโชค-ซื้อตามบุคคลอื่น (ร้อยละ 8.44) ต้องการเสี่ยงโชค-ช่วยเหลือรัฐบาล (ร้อยละ 7.27) ที่เหลือระบุถึงเหตุผลอื่น ๆ ในลักษณะคล้ายกัน (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำแนกตามแรงจูงใจที่ทำให้ซื้อหวย

แรงจูงใจที่ทำให้ซื้อหวย	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต้องการเสี่ยงโชค	1,131	78.32
ซื้อตามบุคคลอื่น	26	1.80
ถูกชักชวนจากผู้ขาย	6	0.41
ช่วยเหลือรัฐบาล	4	0.27
ต้องการเสี่ยงโชค ซื้อตามบุคคลอื่น	122	8.44
ต้องการเสี่ยงโชค ถูกชักชวนจากผู้ขาย	21	1.45
ต้องการเสี่ยงโชค ช่วยเหลือรัฐบาล	105	7.27
ซื้อตามบุคคลอื่น ถูกชักชวนจากผู้ขาย	1	0.06
ซื้อตามบุคคลอื่น ช่วยเหลือรัฐบาล	2	0.13
ต้องการเสี่ยงโชค ซื้อตามบุคคลอื่นและถูกชักชวนจากผู้ขาย	11	0.76
ต้องการเสี่ยงโชค ซื้อตามบุคคลอื่น ช่วยเหลือรัฐบาล	12	0.83
ต้องการเสี่ยงโชค ถูกชักชวนจากผู้ขาย ช่วยเหลือรัฐบาล	3	0.20
รวม	1,444	100.00

ส่วนที่มาของตัวเลขที่ใช้ในการเสี่ยงดวงนั้น พบว่า ส่วนใหญ่มาจากการทำนายฝัน คิดเป็นร้อยละ 32.75 รองลงมาคือ จากการทำนายจากฝันและจากคนรอบข้างบอกต่อ (ร้อยละ 15.92) และจากคนรอบข้างบอกต่อ (ร้อยละ 6.78)

หากพิจารณาเหตุผลของการเล่นพนันหวยใต้ดินและสลากกินแบ่งรัฐบาล พบว่า เหตุผลในการซื้อหวยที่มากที่สุดคือ ชอบลุ้น/หวังรวยทางลัด/เพื่อคลายเครียด คิดเป็นร้อยละ 12.32 รองลงมาคือ หวังรวยทางลัด/ชอบลุ้น (ร้อยละ 9.69) และชอบลุ้น/หวังรวยทางลัด/เป็นความชอบส่วนตัว (ร้อยละ 8.44)

เมื่อสอบถามถึงประสบการณ์การถูกรางวัล ในระยะ 1 ปีที่ผ่านมา พบว่า มีคนเคยถูกหวย กลุ่มใหญ่ที่สุดคือ 1-3 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 57.13 รองลงมาคือ 4-6 ครั้ง (ร้อยละ 14.81) 7-10 ครั้ง (ร้อยละ 1.45) และมากกว่า 10 ครั้ง (ร้อยละ 0.27) โดยมีจำนวนคนที่ไม่เคยถูกหวยเลย ตลอดระยะเวลา 1 ปีมากถึง 380 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 26.31 (ตารางที่ 7)

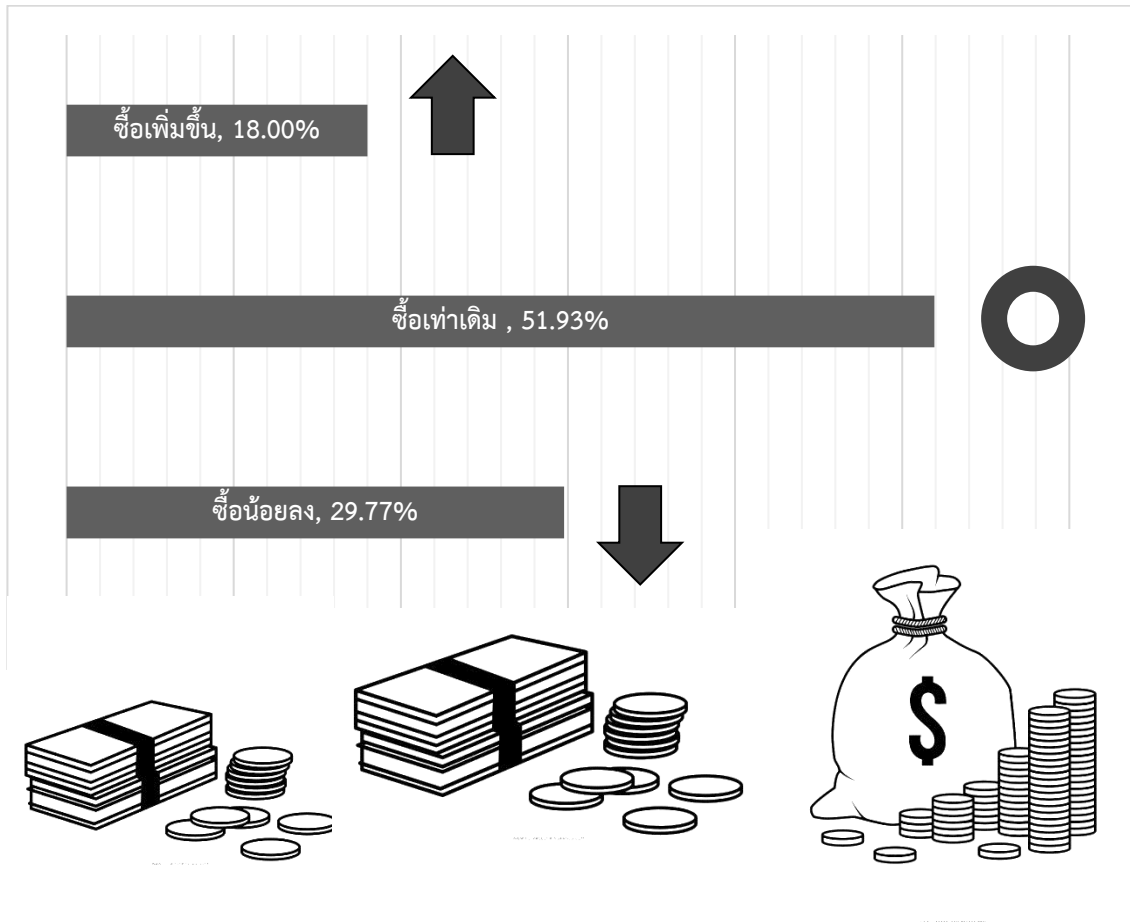
ตารางที่ 7 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำแนกตามการถูกรางวัล
ในระยะ 1 ปีที่ผ่านมา

การถูกรางวัล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่เคยเลย	380	26.31
1-3 ครั้ง	825	57.13
4-6 ครั้ง	214	14.81
7-10 ครั้ง	21	1.45
มากกว่า 10 ครั้ง	4	0.27
รวม	1,444	100.00

เมื่อให้ประมาณการจำนวนเงินที่เสียไปกับการซื้อหวย เปรียบเทียบกับ จำนวนเงินที่ได้รับจากการถูกรางวัล ในระยะ 1 ปีที่ผ่านมา พบว่า ส่วนใหญ่เสียเงินซื้อหวยไปมากกว่าเงินที่ได้รางวัล คิดเป็นร้อยละ 73.82 รองลงมา ประมาณการว่าได้เสียพอ ๆ กัน ร้อยละ 16.41 แต่ก็มีอยู่ถึง ร้อยละ 9.76 ประมาณการว่าตนได้เงินจากการถูกรางวัลมากกว่าเงินที่เสียไปกับการซื้อหวย

เมื่อสอบถามว่าในปัจจุบันซื้อหวยเพิ่มขึ้นหรือลดลงไหม ส่วนใหญ่ระบุว่า ยังเล่นพนันหวย ในจำนวนเงินเท่าเดิม คิดเป็นร้อยละ 51.93 รองลงมาคือ ซื้อน้อยลง ร้อยละ 29.77 และซื้อเพิ่มขึ้น 260 คน ร้อยละ 18.00 ตามลำดับ (แผนภูมิที่ 4)

แผนภูมิที่ 4 การเปลี่ยนแปลงจำนวนเงินในการซื้อหวย (หน่วย : ร้อยละ)

ประมาณ 3 ใน 4 ของผู้ให้ข้อมูลมีมุมมองต่อการพนันหวยใต้ดินและสลากกินแบ่งรัฐบาลว่า การเล่นหวยว่าเป็นสิ่งไม่ดี คือมีจำนวน 1,838 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 72.73 ถือได้ว่ามีสัดส่วนสูงกว่ามากเมื่อเปรียบเทียบกับ ผู้ที่มีมุมมองต่อการเล่นหวยว่าเป็นสิ่งที่ดีที่มีอยู่จำนวน 689 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 27.26 ตามลำดับ

การเล่นหวย
เป็นสิ่งที่ไม่ดี

การเล่นหวย
เป็นสิ่งที่ดี

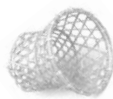
เมื่อมีการพิจารณาถึงชุดข้อมูลเชิงคุณภาพที่สะท้อนให้เห็นมุมมองของผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดที่มีต่อการเล่นพนันหวยใต้ดินและสลากกินแบ่งรัฐบาล ซึ่งมีทั้งมุมมองว่าการเล่นพนันหวยเป็นสิ่งที่ดีและเป็นสิ่งที่ไม่ดี สามารถอธิบายได้ดังตารางที่ 8 ดังนี้

ตารางที่ 8 มุมมองต่อการเล่นหวยของผู้ตอบแบบสอบถามเชิงคุณภาพ

การเล่นหวยเป็นสิ่งที่ดี +	การเล่นหวยเป็นสิ่งที่ไม่ดี —
1. การเล่นหวยเป็นความหวังของคนจน 2. หากถูกรางวัลมากหรือรางวัลใหญ่สามารถทำให้รวยได้ 3. การเล่นหวยสามารถทำให้คนมีเงินใช้ได้อย่างรวดเร็ว ไม่ต้องทำงานให้เหนื่อย 4. การซื้อหวยถือเป็นการลงทุนระยะสั้นลงทุนน้อยได้กำไรมาก 5. การซื้อหวยถือเป็นกระตุ้นเศรษฐกิจ หากมีคนถูกรางวัลมาก ๆ ก็ทำให้การใช้จ่ายเงินมากขึ้นด้วย 6. การซื้อหวยทำให้คนได้เสี่ยงโชคและผ่อนคลายความเครียด	1. เสียเงินโดยเปล่าประโยชน์ 2. เล่นเยอะจะทำให้หมดตัว 3. เสียเงินมากกว่าได้เงิน 4. เป็นการพนันชนิดหนึ่ง 5. เอาเงินไปซื้อของกินดีกว่า 6. เป็นการมอมเมาประชาชน 7. ทำให้เด็กและเยาวชนหันมาเล่นหวยง่ายขึ้น 8. ทำให้คนขี้เกียจทำงาน วันหวยออกจะเก็งหวย

ชุดข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการระดมความคิดเห็นคนในชุมชน ควรมีการแก้ไขปัญหาคนเล่นหวยอย่างไร สรุปได้ดังนี้

- การจัดการปัญหาภาพรวม เช่น ห้ามซื้อ-ขายหวยให้แก่เด็ก หยุดการออกสื่อเรื่องหวย
- การจัดการปัญหาในระดับชุมชน เช่น ให้ชุมชนช่วยกันแก้ไขปัญหาในเรื่องหวย พ่อแม่ผู้ปกครองควรสอนลูกไม่ให้เล่นหวย ออกประกาศณรงค์ให้คนในชุมชนซื้อหวยได้ดินน้อยลง ออกประกาศณรงค์ไม่ให้มีการซื้อขายหวยในชุมชน ให้ประชาชนมีการคำนวณเงินที่ซื้อในแต่ละงวดว่าหมดไปเท่าไร มีการพูดผลเสียของการซื้อหวยชี้ให้เห็นว่าปัญหาในครัวเรือนส่วนหนึ่งมาจากการเล่นหวย โดยย้ำว่าผู้นำควรแก้ไขไปเรื่อย ๆ ทำครั้งเดียวคงไม่สำเร็จแน่นอน
- การจัดการปัญหาการขายสลากกินแบ่งรัฐบาล เช่น ควรขายสลากกินแบ่งรัฐบาลในราคาที่กำหนด ให้คนขายสลากกินแบ่งรัฐบาลลงทะเบียนขายให้ถูกต้อง ให้ขายสลากกินแบ่งรัฐบาลเฉพาะในเมือง/ไม่ต้องเข้ามาขายในชุมชน ควรแบ่งรายได้จากการสลากกินแบ่งรัฐบาลร้อยละ 10 ไปสร้างกลุ่มอาชีพให้คนในชุมชน รวมถึงเสนอว่าควรทำให้หวยได้ดินถูกกฎหมายไปเลย

บทที่

5

พลังสื่อชุมชน

เครื่องมือรณรงค์หยุดเล่นพนัน

“หอย ลอตเตอรี่” ในชุมชน

5.1 ช่วยกันคิด ชวนกันทำสื่อ

การชวนกันทำสื่อรณรงค์ประชาสัมพันธ์ประเด็นเรื่อง หวย ลอตเตอรี่ ของคนในชุมชนเทศบาลตำบลหนองหิน เกิดขึ้นภายหลังจากแกนนำชุมชนมีการคืนข้อมูลเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ เมื่อชาวบ้านทราบข้อมูลเกี่ยวกับการเล่นหวยของชุมชนตนเอง และได้เห็นถึงจำนวนเงินอันมหาศาลที่หมดไปกับการเล่นพนันหวยและลอตเตอรี่แล้ว ก็ได้เกิดความตระหนักเป็นอย่างมาก ทำให้คณะกรรมการธรรมนูญประชาชนคนหนองหินได้มีมติในการขับเคลื่อน การจัดการปัญหาการซื้อหวย ซึ่งมีการหารือกันว่า ในการผลักดันประเด็นนี้เข้าสู่มาตรการในธรรมนูญสุขภาพตำบลนั้น สิ่งสำคัญที่ต้องดำเนินการก่อนคือ การใช้สื่อเป็นเครื่องมือการประชาสัมพันธ์ผลกระทบด้านลบที่เกิดขึ้นกับตัวผู้เล่นพนันหวย ลอตเตอรี่ และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน เพื่อจะได้ทำให้คนในชุมชนตื่นตัวและเห็นความสำคัญในเรื่องนี้เพิ่มมากยิ่งขึ้น

“สื่อถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้คนในชุมชนได้มีการรับรู้ข้อมูลที่เรายากจะนำเสนอให้พวกเขาทราบมากที่สุด โดยเฉพาะข้อมูลจำนวนเงินที่ชุมชนต้องสูญเสียไปกับการเล่นหวยในแต่ละงวด แต่ละปี ซึ่งมันเป็นจำนวนเงินที่เยอะมหาศาลมาก จนพวกเราในฐานะแกนนำธรรมนูญเองก็ยังตกใจ ดังนั้นการสร้างสื่อในการประชาสัมพันธ์จึงคิดว่ามีความจำเป็นที่จะต้องทำให้คนในชุมชนมีความตระหนักและตระหนักในเรื่องนี้มากยิ่งขึ้น”

นายวินัย ชาญวิจิตร

กำนันตำบลหนองหิน

นักวิจัย ร่วมกันคิด ขวนกัันทำ กับ
คณะกรรมการธรรมนูญประชาชนคนหนองหินและแกนนำชุมชนตำบลหนองหิน

เนื้อหาที่จะใช้ในการประชาสัมพันธ์ คณะกรรมการธรรมนูญประชาชนคนหนองหินได้ช่วยกันคิดจนทำให้ได้ข้อสรุปร่วมกันว่า การใช้เนื้อหาหรือข้อความในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ควรจะต้องเป็นเนื้อหาที่ออกมาจากผลการสำรวจข้อมูลที่ได้ทำการศึกษาไว้ โดยจะต้องชี้ให้เห็นถึงจำนวนเม็ดเงินที่ชุมชนต้องเสียไปกับการเล่นพนัน หวย ลอตเตอรี่ ที่มีมากถึงปีละ 20 กว่าล้านบาท และที่สำคัญ ในเนื้อหาจะต้องสร้างความตระหนัก เห็นถึงโอกาสที่คนในชุมชนจะต้องสูญเสียไปกับการเล่นการพนันนั้นด้วย

5.2 ลงมือทำสื่อ

การลงมือทำสื่อเพื่อเป็นการปูทางสร้างสุขให้คนชุมชนตำบลหนองหินหยุดการเล่นพนัน หวย ลอตเตอรี่นั้น เกิดขึ้นหลังจากคณะกรรมการธรรมนูญประชาชนตำบลหนองหินได้มีการช่วยกันคิดเนื้อหาเพื่อที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการรณรงค์และประชาสัมพันธ์ เพื่อรณรงค์ให้คนในชุมชนตระหนักถึงผลกระทบด้านลบที่เกิดจากการเล่นพนัน หวย ลอตเตอรี่ โดยสื่อที่แกนนำได้ร่วมกันคิดและที่ประชุมมีมติเลือกเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์มี 2 ชนิด คือ 1. ป้ายประชาสัมพันธ์ และ 2. สปอร์ตเสียงตามสาย โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.2.1 เดินหน้าสร้างป้ายประชาสัมพันธ์

คณะกรรมการธรรมนูญประชาชนคนตำบลหนองหินได้มีการร่วมกันออกแบบจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์โดยเน้นเนื้อหาในการสื่อสารเรื่อง ผลกระทบจากการเล่นพนัน หวย ได้ดินและสลากกินแบ่งรัฐบาลที่เกิดกับชุมชน โดยเฉพาะการเสียเงินของชาวบ้านในท้องถิ่นปีละไม่ต่ำกว่า 20 ล้านบาท ซึ่งเป็นเนื้อหาที่ชัดเจนมากที่สุด และน่าจะส่งผลต่อการรับรู้และสร้างความตระหนักของชาวบ้านมากที่สุด

ลักษณะของป้ายประชาสัมพันธ์ ทางคณะกรรมการมีความเห็นร่วมกันว่า ควรจะมีการจัดทำป้าย 2 ลักษณะ คือ 1. ป้ายแนวตั้ง เป็นป้ายกรอบไม้ ใช้สำหรับนำไปติดตั้งตามแยกทางเข้าหมู่บ้านของแต่ละชุมชน และ 2. ป้ายแนวนอน เป็นป้ายแขวนในสถานที่สำคัญต่าง ๆ

ในแต่ละชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านเข้าถึงได้มากที่สุด โดยป้ายทั้งสองลักษณะจะมีขนาดเท่ากัน คือ 120 ซม. x 240 ซม. และเนื้อหาในการประชาสัมพันธ์มีข้อความที่เหมือนกัน

หลังจากดำเนินการจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลกระทบการเล่นพนันห่วยใต้ดิน และสลากกินแบ่งรัฐบาลเรียบร้อยแล้ว คณะกรรมการธรรมนูญประชาชนคนหนองหินได้มีการจัดกิจกรรมมอบป้ายรณรงค์ดังกล่าวให้กับแต่ละชุมชน ทั้ง 10 ชุมชนที่อยู่เขตพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหิน โดยมีนายอำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นคนมอบให้ตัวแทนแต่ละชุมชน เพื่อที่จะนำไปติดประกาศประชาสัมพันธ์ในพื้นที่ชุมชนตัวเอง

5.2.1 สปอร์ตเสียงตามสาย การกระจายข้อมูลสกัดพนัน

นอกจากการจัดทำป้ายไว้นิลเพื่อใช้ในการประชาสัมพันธ์รณรงค์แล้ว คณะกรรมการธรรมนูญประชาชนคนหนองหินได้มีการอัดสปอร์ตเสียงตามสายเพื่อรณรงค์ประชาสัมพันธ์ผลกระทบจากการซื้อห่วยใต้ดินและสลากกินแบ่งรัฐบาลมีความยาวประมาณ 1.30 นาที มอบให้กับตัวแทนชุมชนหมู่บ้านละ 1 ชุด เพื่อนำไปเปิดเสียงตามสายที่หอกระจายเสียงหมู่บ้าน ประชาสัมพันธ์รณรงค์เกี่ยวกับพิษภัยของการเล่นพนันห่วย โดยคาดหวังว่าชาวบ้านจะได้ตระหนักกับปัญหานี้มากขึ้น

หอกระจายเสียงหมู่บ้าน

สำหรับการจัดทำสปอร์ตเสียงตามสาย คณะกรรมการธรรมนูญประชาชนคนหนองหิน เริ่มต้นดำเนินการโดยมีการประชุมพูดคุยกันเกี่ยวกับการพัฒนาสื่อรณรงค์ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับผลกระทบจากการเล่นพนันหวยใต้ดินและสลากกินแบ่งรัฐบาล รวมถึงข้อมูลอื่น ๆ ที่พบจากการลงสำรวจและศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งที่ประชุมมีมติให้ทำสปอร์ตเสียงตามสายโดยมีข้อเสนอจากสมาชิกในที่ประชุมว่า “ควรทำเป็นบทสนทนาคล้ายละคร เหมือนกับบทสนทนาของโฆษณา น้ำผลไม้ในวิทยุ” เพราะชาวบ้านชอบฟัง และต้องเป็น “บทสนทนาที่เป็นภาษาอีสาน ฟังง่าย และมีความใกล้เคียงกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน” ส่วนเนื้อหาควรมุ่งสื่อสารการสูญเสียเงินรายได้ของครอบครัวในชุมชน ปีละ 20 ล้านบาท เพราะเป็นประเด็นการสูญเสียที่ชัดเจนของชุมชนท้องถิ่น และสอดคล้องกับเนื้อหาในป้ายประชาสัมพันธ์

ข้อเสนอดังกล่าวได้กลายเป็นมติที่ประชุมให้ดำเนินการจัดทำสปอร์ตเสียงตามสาย โดยคณะกรรมการธรรมนูญประชาชนคนหนองหินคาดหวังว่า การสื่อสารนี้น่าจะทำให้คนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนพูดคุยกันในปัญหาดังกล่าว หรือกลับไปทบทวนตัวเอง หรือหยุดคิดสักนิดหนึ่งก่อนที่จะตัดสินใจเสี่ยงเล่นหวยหรือซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาล

สปอร์ตวิทย์ “ตาสาบ่อปลื้ม”

ตาสา : โอ๊ย!!! หน่าๆ... ชื่อเลขกะบ่อถูกจักเทื่อ ชื่อมานี้จนหัวสิงออกแล้ว
มีแต่ส่ายกับส่าย

ทิดโตน : จ่มหยังพ่อใหญ่สา ชื่อบ่อถูกกะเขาชื่ออะแม้ คือเล่นได้เล่นดีแท้
เลขเบอร์นี่แหลม

ตาสา : กะมันคือความหวังของคนจน ๆ ไทบ้านเฮา เนาะทิด

ทิดโตน : เจ้าลิมาว่า “ความหวัง” อี้หยังพ่อใหญ่ เจ้าฮู้บ่อว่า มันคือความเสี่ยง
ที่น่ากลัวของไทบ้านเฮาเลย จากการลงเก็บข้อมูลการเล่นเลขเล่นหวย
ของทีมวิจัยคณะกรรมการธรรมนูญประชาชนคนตำบลหนองหิน
ร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ดของเขา พ่อว่า ตำบลบ้านเฮาต้อง
สูญเสียเงินปีละบ่ต่ำกว่า 20 ล้านบาทเตื่อพ่อใหญ่ จากการซื้อเลขชื่อ
เบอร์นี่ เจ้าคิดเบิ่ง

ตาสา : 20 ล้านบาท ปวด...ถ้าสร้างถนนคอนกรีตในหมู่บ้านกะได้ 8 กิโลเมตร
สร้างโบสถ์ สร้างศาลากะได้ 5-6 หลัง ฟุ่น ต้วนี

ทิดโตน : นั้นแหละเจ้ายังลืว่า เป็น “ความหวัง” ได้อยู่บ่อพ่อใหญ่สา

ตาสา : เอ้อแม่นความโตเนาะทิด คั่นเป็นแบบนี้มันเป็นตาย่านอีหลีเนาะ พ่อ
ใหญ่กะลิเขาแล้ว ชื่อแล้วละ “แบบนี้สาบ่อปลื้ม สาไม่หวังแล้ว” แยก
ย้าย...

ด้วยความปรารถนาดีจาก

คณะกรรมการธรรมนูญประชาชนคนตำบลหนองหิน

อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

5.3 เสียงสะท้อนจากชุมชน

ภายหลังจากคณะกรรมการธรรมนูญประชาชนคนหนองหินและผู้นำชุมชนเริ่มมีการใช้สื่อรณรงค์ประชาสัมพันธ์ ทั้งจากการติดตั้งป้ายไวนิลตามแยกต่าง ๆ ตามหมู่บ้าน และการเปิดสปอร์ตเสียงตามสายในทุก ๆ เข้าของผู้นำชุมชน ส่งผลให้ชาวบ้านในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหินรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์การเล่นพนันห่วยและลอตเตอรี่ในชุมชนเพิ่มมากขึ้น และจากข้อมูลของจำนวนเม็ดเงินที่คนในชุมชนต้องสูญเสียไปกับการเล่นพนันห่วย ลอตเตอรี่ ในแต่ละงวดที่มีไม่ต่ำกว่า 2 ล้านบาท หรือปีละไม่ต่ำกว่า 20 ล้านบาท ได้ทำให้คนในชุมชนเริ่มมีการฉุฉิด และบางส่วนมีความตระหนกและตระหนักต่อการเล่นพนันห่วยเป็นอย่างมาก

“ชาวบ้านก็ตื่นตัวพอสมควร มีการพูดคุยถามไถ่ในเรื่องนี้ ทาง รพ.สต.ก็ช่วยให้ข้อมูลข้อมูลที่ให้ก็ได้จากการศึกษาของคณะกรรมการธรรมนูญสุขภาพนั้นแหละ

ส่วนใหญ่ก็จะมองว่าเงินที่ชาวบ้านเสียไปค่อนข้างเยอะมาก เวลาถูกก็จะนับเอา แต่เวลาเสียเงินก็จะไม่ค่อยนับ ไม่ค่อยสนใจต้นทุนพวกนี้ที่เสียไป ก็พยายามถามไถ่เรื่องนี้กับกลุ่ม อสม. ซึ่งเป็นกลุ่มที่ใกล้ชิดกับเรา อสม.ก็บอกว่าเห็นชาวบ้านพูดคุยกันเรื่องนี้อยู่พอสมควร คิดว่าอย่างน้อยที่เราประชาสัมพันธ์ไปก็เกิดผลกระทบกระเทือน ช่วยให้ชาวบ้านหันมาพูดคุยแลกเปลี่ยนเรื่องนี้มากมากขึ้น เพราะที่ผ่านมาเหมือนปัญหาอยู่ได้พรม ไม่เคยพูดคุยกัน หรือไม่อยากคุย เพราะทุกคนก็ล้าแล้วแต่เป็นคนที่ต้องสูญเสียเงินจากเรื่องนี้ เลยไม่ค่อยมีใครอยากพูด กลายเป็นความละอายที่จะพูดเพราะมันคือสิ่งไม่ดีของตัวเอง”

นางเพ็ญศรี สุดชา

ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหิน

แม้ในปัจจุบันการจัดการปัญหาการพนันห่วยและลอตเตอรีของชาวตำบลหนองหินจะยังไม่เห็นเป็นรูปธรรมมากนัก เพราะปัญหาเรื่องห่วยเป็นปัญหาที่มีความเชื่อมโยงกับความเชื่อ วิถีชีวิต นโยบายรัฐ ผู้มีอิทธิพลของรัฐและนอกรัฐ ซึ่งการจะทำให้ปัญหาดังกล่าวได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังต้องอาศัยพลังชุมชนและหลายภาคส่วนเข้ามาทำงานร่วมกัน ทำอย่างต่อเนื่อง โดยใช้ชุดข้อมูลความรู้เพื่อนำไปสู่การทลายทัศนะบางอย่าง เพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชนไม่ให้ลดละเลิกการพนันห่วย

อย่างไรก็ดี การเริ่มต้นทำงานด้วยการทำให้ผู้คนในชุมชนได้เข้าใจสถานการณ์ปัญหาและผลกระทบจากการเล่นพนันห่วยใต้ดินและสลากกินแบ่งรัฐบาลของคนในชุมชน ถือเป็นสิ่งที่น่าพอใจ เพราะที่ผ่านมาปัญหาดังกล่าวไม่เคยมีใครกล่าวถึงหรือรู้ชัดเจนว่าส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนและชุมชนมากนักน้อยเพียงใด การทำให้ผู้คนในชุมชนรับรู้ปัญหา ทำให้เกิดการพูดคุย เมื่อคนตื่นตัวมากขึ้น ก็จะเป็นโอกาสให้ชุมชนค่อย ๆ ขยับ เริ่มต้นแก้ไขปัญหาค่อยเป็นค่อยไป ไม่ใช่การคาดหวังที่จะทำให้คนเลิกเล่นห่วยโดยฉับพลัน

“การทำให้คนตื่นตัวในเรื่องนี้ ทำให้เห็นข้อมูลแล้วไปทบทวนตัวเอง คิดว่าเป็นเรื่องที่เป็นประโยชน์แล้ว สำหรับการเก็บข้อมูล การศึกษาข้อมูลครั้งนี้ เราคงค่อย ๆ ขยับ ไม่คาดหวังว่าจะทำให้คนเลิกเล่นห่วยโดยฉับพลัน เพราะมันยาก ขนาดทำงานเรื่องการพนันในงานศพ คณะกรรมการธรรมณูญก็ยังถูกด่าถูกว่าพอสมควร ดังนั้นงานนี้เราต้องค่อยเป็นค่อยไป”

นายอำนาจ สุขศรี

อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านข่อย

“ยอมรับว่าเล่นอยู่ แต่ละงวดก็จะซื้อประมาณ 500 บาท บางครั้งก็ไม่ถึงหรอก ขึ้นอยู่กับว่าเลขหรือหวยที่ซื้อได้มาจากไหน ได้เลขเด็ดมากก็จะซื้อเยอะหน่อย ก็หวังอยากร่ำอยากรวย แต่ก็มีถูกบ้าง ก็ไม่เยอะ จริง ๆ ก็ไม่คุ้มมันแหละ แต่ก็ซื้ออยู่นั่น ไม่รู้เป็นอะไรเพื่อถูก ต่อไปก็คิดว่าจะพยายามหักห้ามใจ ซื้อให้น้อยลงแล้ว เพราะเห็นตัวเลขที่คณะกรรมการไปเก็บข้อมูลมาก็รู้สึกว่ามันมาก มันเยอะเกินไป 5 บาท 10 บาท ที่เสียไปรวมกันก็เงินหลายแสนบาท เสียหาย”

นางลำดวน รัตนะ

อสม. ในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหิน

“จริง ๆ เป็นคนเลิกหยวนนานแล้ว เพราะซื้อก็ไม่ค่อยมีดวงมีโชคด้านนี้ ยิ่งมาเห็นข้อมูลที่เราช่วยกันศึกษามา ยิ่งรู้สึกที่เราเลิกได้ถือว่าดีมาก ซื้อไปก็ไม่มีทางถูกทางรวย คนที่รวยเป็นนายทุนเจ้ามือใหญ่ ข้อมูลที่เราได้มามันน่ากลัว มันน่าเสียตายนะที่เสียไปพอสมควร มันเยอะมาก เอาไปทำประโยชน์อย่างอื่นน่าจะได้อะไรมากมาย”

นางบัวลย์ ชี้อัสตย์

ชาวบ้านในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหิน

“โดยส่วนตัวไม่ใช่คนเล่นหวย ไม่อยากเล่นเพราะรู้สึกเสียตายนะ ยิ่งมาเห็นข้อมูลแล้วก็รู้สึกเสียตายนะที่เสียไปของชาวบ้านเรา มันมากมายเกินที่คิดไว้ คนที่ได้เงินชาวบ้านไปก็เป็นเจ้ามือ คิดว่าทั้งในปัจจุบันหรือในอนาคตไม่ว่าจะใกล้หรือไกลก็อาจจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวแน่นอนเพราะไม่ได้เกิดประโยชน์กับตัวเองมีแต่เสียกับเสีย ยิ่งมาเจอข้อมูลแบบนี้ยิ่งน่ากลัว ไม่รู้จะเล่นไปทำไม”

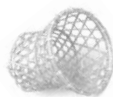
นางแดง ผลาผล

ชาวบ้านในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหิน

ภายหลังจากการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านป้ายรณรงค์ สปอร์ตเสียงตามสาย และการประชุมชาวบ้าน การได้เห็นสื่อดังกล่าวทำให้ชาวบ้านเริ่มต้นตัว มีการพูดคุยถึงเรื่องนี้พอสมควร และจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับชาวบ้าน อสม. และคณะกรรมการชุมชน ภายหลังจากการรณรงค์ 2-3 เดือน พบว่า

- กลุ่มชาวบ้านที่ไม่เล่นพนันหอย บอกว่า การได้เห็นข้อมูลทำให้รู้สึกเสียตายนองที่เสียไปของชาวบ้าน และคิดว่าทั้งในปัจจุบันหรือในอนาคตจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยว ไม่เล่นพนันหอยแน่นอน เพราะมีแต่เสียกับเสีย ไม่ได้เกิดประโยชน์ ไม่รู้จะเล่นไปทำไม
- กลุ่มที่เคยซื้อหอยแต่ปัจจุบันเลิกซื้อแล้ว บอกว่า ข้อมูลที่เผยแพร่เข้าไปตอกย้ำว่าการที่ตนไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวหรือเลิกเล่นการพนันหอยนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง และคิดว่าในอนาคตก็จะไม่ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้อีก
- กลุ่มคนที่เคยเล่นและยังเล่นพนันหอยอยู่ในปัจจุบัน ทุกคนบอกว่าไม่เคยรู้มาก่อนว่าเงินที่เสียไปกับการเล่นหอยของคนในชุมชนมีจำนวนมากขนาดนี้ แต่การจะให้บอกว่าเลิกเลยก็เป็นเรื่องลำบากใจ เพราะถ้าบอกว่าเลิกแล้วทำไม่ได้ก็จะรู้สึกอายตัวเอง หลายคนบอกว่าเดี๋ยวนี้ใช้เงินในการซื้อหอยได้ดินและสลากกินแบ่งรัฐบาลน้อยลง ค่อย ๆ ลดลง

อาจกล่าวได้ว่า ข้อมูลจากการทำงานวิจัยร่วมกันของคณะวิจัยกับคณะกรรมการธรรมนูญประชาชนคนหนองหิน สามารถสร้างความตระหนักถึงปัญหาการเล่นพนันหอยในชุมชน เพราะอย่างน้อยก็ทำให้กลุ่มคนที่เล่นพนันหอยในปัจจุบันคิดและกลับมาทบทวนตัวเอง และหลายคนเริ่มมีพฤติกรรมการลดจำนวนเงินในการเล่นหอย ส่วนกลุ่มคนที่ไม่เล่นพนันหอยและกลุ่มที่เคยเล่นแต่ปัจจุบันไม่ซื้อหอยแล้ว ข้อมูลสถานการณ์ช่วยตอกย้ำว่า การไม่เล่นพนันหอยเป็นสิ่งที่ถูกต้อง

บทที่

6

บทสรุป

ธรรมนูญสุขภาพเป็นผลพวงของธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2552 ที่เกิดจาก พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 มาตรา 25 ซึ่งได้กำหนดให้คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (คสช.) มีหน้าที่จัดทำธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ เพื่อเป็นกรอบและแนวทางในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ และการดำเนินงานด้านสุขภาพของประเทศที่ครอบคลุมองค์ประกอบของสุขภาพทั้งระบบ

ส่วนธรรมนูญสุขภาพตำบล คือ ข้อตกลงร่วมกันของคนในตำบลที่พัฒนาขึ้นเพื่อเป็นกรอบแบบแผนในการนำไปสู่การมีสุขภาพ (สุขภาพะ) ที่ดี ทั้งทางกาย ทางใจ ทางปัญญา และทางสังคม

หลักการสำคัญในธรรมนูญสุขภาพตำบล ประกอบด้วยหลักการสำคัญ 2 ประการ คือ

1) หลักการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ซึ่งให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้ปกครองตนเอง สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างอิสระ อันถือเป็นรากฐานสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

2) หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่หัวใจสำคัญอยู่ที่การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนการพัฒนา ทั้งการแก้ไขปัญหาและป้องกันปัญหา โดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ร่วมกำหนดนโยบาย ร่วมวางแผน ตัดสินใจและปฏิบัติตามแผน ร่วมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ ร่วมติดตามประเมินผลและรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบถึงประชาชน ชุมชน และเครือข่ายทุกรูปแบบในพื้นที่

6.1 ธรรมนูญสุขภาพตำบล กับบทเรียนการจัดการ

ปัญหาการพ่นในงานศพเทศบาลตำบลหนองหิน

เทศบาลตำบลหนองหิน เป็นพื้นที่ในเขตปกครองของอำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด อยู่ห่างจากอำเภอเมืองสรวงไปทางทิศตะวันออกประมาณ 13 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดร้อยเอ็ด 26 กิโลเมตร มีหมู่บ้านที่อยู่ในเขตการปกครองทั้งหมด 10 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากร

ทั้งสิ้น 4,612 คน 1,153 ครัวเรือน ได้เข้าร่วมสมัชชาสุขภาพจังหวัดร้อยเอ็ด และเป็นพื้นที่ธรรมนูญสุขภาพตำบล ที่นำธรรมนูญสุขภาพมาเป็นเครื่องมือในการจัดการปัญหาสุขภาพในท้องถิ่นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 โดยมีการพัฒนามาตรการต่าง ๆ ในการจัดการปัญหาสุขภาพในท้องถิ่น และหนึ่งในความสำเร็จนั้นคือ การพัฒนามาตรการ ลด ละ เลิกอบายมุข ในการจัดการปัญหาการพนันและงดเหล้าในงานศพ จนทำให้พื้นที่แห่งนี้ปลอดการพนันและการดื่มเหล้าในงานศพงานศพ

หัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนการพัฒนามาตรการ ลด ละ เลิกอบายมุข นั้นคือ การมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งมีขั้นตอนที่สำคัญดังนี้

- 1) การเรียนรู้ปัญหา ผ่านการลงไปสำรวจและเก็บข้อมูลในระดับเบื้องต้น
- 2) การจัดเวทีประชาคม เพื่อรับฟังปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดการจากคนในชุมชน
- 3) พัฒนาร่างมาตรการ ที่ให้ความสำคัญในการส่งเสริมให้ชุมชนปลอดอบายมุขในงานศพ ภายใต้คำขวัญ “งานศพ งานเศร้า ปลอดเหล้า ปลอดการพนัน”
- 4) การประชาคมคืนข้อมูล เป็นขั้นตอนของการคืนข้อมูลและเสนอร่างมาตรการให้กับประชาชนในแต่ละหมู่บ้านได้รับทราบและร่วมแสดงความคิดเห็นต่อร่างมาตรการดังกล่าว
- 5) การแก้ไขและพัฒนามาตรการ
- 6) การประกาศใช้มาตรการลดละเลิกอบายมุข ซึ่งดำเนินการผ่านการประชาสัมพันธ์ ทั้งการติดประกาศ และการประชาสัมพันธ์ทางวิทยุให้ทราบวิธีปฏิบัติ รวมไปถึงบทลงโทษหากไม่ทำตามกติกานั้น อาทิ บอกกล่าว ตักเตือน เป็นต้น

สำหรับบทเรียนที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการปัญหาการพนันในงานศพของชุมชนตำบลหนองหินนั้น พบว่ามีปัจจัยที่สำคัญในการขับเคลื่อนการทำงานดังนี้ 1) เกิดจากความต้องการของชุมชน 2) คนในชุมชนมีส่วนร่วม 3) ผู้นำเอาจริงเอา และ 4) มีกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จนพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหินกลายเป็นพื้นที่ปลอดการพนันปลอดเหล้าในงานศพ

6.2 การจัดการปัญหาการเล่นพนันหอยใต้ดินและ สลากกินแบ่งรัฐบาล โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงความสำเร็จของการทำงานจัดการปัญหาการพนันในงานศพในชุมชน มีบทเรียนที่สำคัญในการทำงานคือ คำนี้ถึงความต้องการของชุมชน การมีส่วนร่วมต้องเอาจริงเอาจัง และ ต้องมีกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งบทเรียนเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งสำคัญในการทำงานจัดการปัญหาสุภาพะในชุมชนท้องถิ่น ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

ขณะที่ปัญหาการพนันอื่นในชุมชนยังมีให้คิดและจัดการ โดยเฉพาะปัญหาการเล่นพนันหอยใต้ดินและสลากกินแบ่งรัฐบาลที่กำลังเป็นที่นิยมเล่นกันอย่างแพร่หลาย และเมื่อพูดถึงประเด็นดังกล่าวก็นำไปสู่การถกเถียงกันว่า ตกลง “หอย” เป็นปัญหาชุมชนหรือไม่ และหากเป็นปัญหาเราจะจัดการอย่างไร จึงนำมาสู่แผนการจัดการปัญหาการเล่นพนันหอยใต้ดินและสลากกินแบ่งรัฐบาลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่เทศบาลตำบลหนองหิน โดยการทำงานของคุณธรรมการธรรมนูญฯ มีการแบ่งการทำงานออกเป็น 2 ระยะ คือ 1) ระยะศึกษาข้อมูล และ 2) ระยะปฏิบัติการโดยชุมชน แต่ละระยะมีกระบวนการทำงานดังนี้

1) ระยะศึกษาข้อมูล

ระยะนี้ให้ความสำคัญกับการแสวงหาเครือข่ายในการทำงานที่สนใจเรียนรู้และอยากร่วมงานกับคณะกรรมการธรรมนูญฯ ให้เข้ามาทำงานด้วยกัน มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนเป้าหมายการทำงาน กระบวนการขับเคลื่อนงาน รวมถึงการเข้าร่วมการพัฒนาศักยภาพก่อนที่จะลงศึกษาประเด็นปัญหาการเล่นพนันหอยใต้ดินในชุมชน โดยมีกิจกรรมสำคัญคือ กิจกรรมฝึกพัฒนาแบบสอบถาม การฝึกการเก็บข้อมูล การร่วมกันลงเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันของชุมชน ได้เกิดข้อค้นพบที่สำคัญหลายประการ โดยเฉพาะการที่ชาวบ้านในเขตเทศบาลตำบลหนองหินต้องสูญเสียเงินไปกับการเล่นพนันหอยใต้ดินและสลากกินแบ่งรัฐบาล รวมแล้วปีละไม่ต่ำกว่า 20 ล้านบาท ซึ่งเป็นตัวเลขที่ประเมินไว้แบบต่ำกว่าความเป็นจริงมาก เพราะที่มาของการคำนวณตัวเลขดังกล่าวใช้จำนวนเงินในการเล่นพนัน

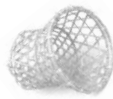
หอยในอัตราที่ต่ำที่สุด ซึ่งชาวบ้านที่ร่วมกันเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลมองว่าเป็นตัวเลขที่ต่ำกว่าความเป็นจริง แต่ถึงกระนั้นก็ยังเป็นจำนวนเงินมหาศาลที่ผู้คนในท้องถิ่นต้องจ่ายให้กับการเล่นพนันหอยใต้ดินและสลากกินแบ่งรัฐบาล

2) ระเบียบปฏิบัติการ

หลังจากได้ข้อมูลที่ชัดเจนและรอบด้านแล้ว คณะกรรมการธรรมนูญฯ ได้พัฒนารูปแบบการจัดการปัญหาการพนันหอยใต้ดินและสลากกินแบ่งรัฐบาล โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลและผลกระทบที่เกิดจากการเล่นพนันหอยที่มีต่อชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีการกำหนดสื่อหลักที่จะผลิตคือ ป้ายประชาสัมพันธ์ และ สปอร์ตเสียงตามสาย ผ่านกิจกรรมสำคัญคือการประชุมวางแผนปฏิบัติการ การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์และสปอร์ตเสียงตามสาย การทดลองและปรับปรุงสื่อ การนำไปใช้จริง และการแลกเปลี่ยนและสรุปผลการทำงาน

จากการพัฒนามาตรการจัดการปัญหาการพนันในงานศพ จนถึงการจัดทำสื่อสำหรับ
 รณรงค์และประชาสัมพันธ์ถึงผลกระทบจากการเล่นพนันหวยใต้ดินและสลากกินแบ่งรัฐบาลของ
 คณะกรรมการธรรมนูญสุขภาพตำบลในครั้งนี้ ถือเป็นก้าวแห่งความหวังของชุมชนที่ได้นำ
 “ธรรมนูญสุขภาพตำบล” มาเป็นเครื่องมือในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนคนท้องถิ่นใน
 การจัดการปัญหาและออกแบบการบริหารจัดการท้องถิ่นด้วยตัวเอง ซึ่งกระบวนการดังกล่าวได้
 สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพและพลังการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น (Decentralized) ที่มุ่งให้
 ประชาชนในท้องถิ่นมีอำนาจในการจัดการดูแลตัวเอง ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันรับผิดชอบ
 และขอบในฐานะเจ้าของทรัพยากรท้องถิ่น ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญภายใต้การปกครองในระบอบ
 ประชาธิปไตย ที่ประชาชนทุกหมู่เหล่าร่วมเป็นเจ้าของประเทศอย่างเท่าเทียมกันทุกคน

บรรณานุกรม

- นันทวัฒน์ บรมานันท์ (2552) การปกครองส่วนท้องถิ่นไทย. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ปรีดา เต๋ออารักษ์ และ วันรพี สมณช้างเผือก (2559) คู่มือการแปลงธรรมนูญสุขภาพตำบลสู่การปฏิบัติ: บทเรียนการแปลงธรรมนูญสุขภาพไปสู่แผนปฏิบัติ ในพื้นที่ 7 จังหวัดอีสานตอนบน. สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เขต 8 อุตรธานี. พิมพ์ครั้งที่ 2. อุตรธานี: ศักดิ์ศรีอักษรการพิมพ์.
- รัตนศิริ ศิระพานิชกุล (2556) ก่อ-ร่าง-สร้าง-เคลื่อน บทเรียนธรรมนูญสุขภาพ 6 พื้นที่ (ริมปิง). สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ.
- ลิขิต อีระเวคิน (2535) การกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (2552) ธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550. นนทบุรี: บริษัทวิจิ จำกัด.

คู่มือสร้างสุข

บทเรียนการจัดการปัญหาการพนันหาย
โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)